

Міністерство освіти і науки України
Одеський національний технологічний університет
Кафедра обліку та аудиту

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

*на тему: «Розрахунки за товарними операціями з дебіторами
ТОВ «Вознесенський коньячний завод»: облік та аудит»*

на здобуття ступеню вищої освіти «бакалавр»

Здобувачки Банової Д. І.

2 курсу 22С групи

Керівник доц. Тарасова О.В.

Кваліфікаційна робота допускається до захисту

Рішення кафедри від ”14“ червня 2023 р., протокол № 15.

Завідувач кафедри обліку та аудиту _____ проф. Немченко В.В.

Одеса – 2023 рік

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки бізнесу і контролю

Кафедра обліку та аудиту

Ступінь вищої освіти “бакалавр”

Спеціальність 071 “Облік і оподаткування”

Освітня програма “Облік і аудит”

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри обліку та аудиту

“___” _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧКИ

Банової Дар’ї Іванівни

-
1. Тема роботи: **«Розрахунки за товарними операціями з дебіторами ТОВ «Вознесенський коньячний завод»: облік та аудит»**

Затверджена наказом *від 18 серпня 2022 р. наказ № 465-03*

2. Термін здачі здобувачем закінченої роботи **02 червня 2023 р.**
3. Вихідні дані до роботи: **Звітні дані про діяльність підприємства за 2020-2021р.р.**

-
4. Перелік питань, які потрібно розробити: **Сутність, значення та законодавча база обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами. Сутність, законодавча база та порядок проведення аудиту розрахунків за товарними операціями з дебіторами підприємства. Організація бухгалтерського обліку на підприємстві та обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами на ньому. Висновки та пропозиції.**

-
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов’язкових креслень) –

6. Консультанти по роботі, із зазначенням розділів роботи, що стосуються їх:

Розділ	Консультант (вчене звання, П.І. п-Б)	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв

7. Дата видачі завдання 31 січня 2023 р.

Керівник _____ доц. Тарасова О.В.

Завдання прийняв до виконання _____ Банова Д. І.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1. <i>Розробка теоретичного розділу кваліфікаційної роботи</i>	31.01.23 - 05.03.23	
2. <i>Сутність, законодавча база та порядок проведення аудиту за напрямом кваліфікаційної роботи</i>	06.03.23 - 25.04.23	
3. <i>Організація бухгалтерського обліку на підприємстві та обліку за напрямом кваліфікаційної роботи на ньому</i>	26.04.23 - 25.05.23	
4. <i>Оформлення кваліфікаційної роботи</i>	26.05.23 - 02.06.23	

Здобувачка _____ Банова Д. І.

Керівник роботи _____ доц. Тарасова О.В.

Несу відповідальність за ідентичність електронного та друкованого варіантів кваліфікаційної роботи, даю згоду на обробку персональних даних та не заперечую проти розміщення кваліфікаційної роботи на офіційних web-ресурсах ОНТУ.

Підтверджую, що в кваліфікаційній роботі відсутні порушення норм академічної доброчесності.

Здобувачка Банова Д. І. _____

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи на тему: «Розрахунки за товарними операціями з дебіторами ТОВ «Вознесенський коньячний завод»: облік та аудит»

В кваліфікаційній роботі було проведено вивчення теоретичних основ обліку та аудиту розрахунків за товарними операціями з дебіторами, також був досліджений стан бухгалтерського та фінансового обліку та обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами у ТОВ «Вознесенський коньячний завод». Проведені в кваліфікаційній роботі дослідження були спрямовані на розробку певних пропозицій, щодо вдосконалення організації обліку операцій з обліку та аудиту даних розрахунків.

Кваліфікаційна робота складається з трьох розділів. В першому розділі кваліфікаційної роботи було розглянуто теоретичні основи обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами: визначення дебіторської заборгованості, її класифікація, документальне оформлення, відображення розрахунків за товарними операціями з дебіторами на рахунках бухгалтерського обліку та у формах фінансової звітності. В другому розділі розглянуті питання сутності аудиту розрахунків за товарними операціями з дебіторами підприємства: завдання, об'єкти та джерела інформації для проведення аудиту дебіторської заборгованості, наведені нормативні документи з аудиту та розглянуто порядок проведення аудиту розрахунків за товарними операціям з дебіторами підприємства. В третьому розділі розглянуто організацію бухгалтерського обліку та обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами у ТОВ «Вознесенський коньячний завод».

У висновках вказуються результати проведеного дослідження питань обліку та аудиту розрахунків за товарними операціями з дебіторами ТОВ «Вознесенський коньячний завод», надано рекомендації та пропозиції, щодо удосконалення бухгалтерського обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами з метою покращення діяльності підприємства.

Кваліфікаційна робота містить:

текстової частини	- 64 с.;
таблиць	- 11;
рисунків	- 9.

ЗМІСТ

	С.
Вступ	5
1. Економічна сутність обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами	8
1.1. Поняття дебіторської заборгованості та її класифікація	8
1.2. Нормативно-правова база та завдання обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами	17
1.3. Методологія бухгалтерського фінансового обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами за національними стандартами	19
2. Сутність аудиту розрахунків за товарними операціями з дебіторами підприємства	30
2.1. Завдання та джерела проведення аудиту розрахунків за товарними операціями з дебіторами	30
2.2. Порядок проведення аудиту розрахунків за товарними операціями з дебіторами	33
3. Стан бухгалтерського обліку та обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами у ТОВ «Вознесенський коньячний завод»	46
3.1. Характеристика організації обліку на підприємстві	46
3.2. Облік розрахунків за товарними операціями з дебіторами у ТОВ «Вознесенський коньячний завод»	55
Висновки та пропозиції	60
Список використаних джерел	62

ВСТУП

У процесі фінансово-господарської діяльності кожне підприємство вступає в певні економічні взаємовідносини з іншими суб'єктами господарювання, в результаті цього відбуваються господарські операції, суттєвою складовою частиною яких, з погляду фінансової стабільності підприємства, є розрахунки за товарними операціями з дебіторами. При цьому наявність значної частки суттєво погіршує фінансовий стан підприємства, відволікає грошові кошти з господарського обороту, що призводить до зниження темпів виробництва і результативних показників його діяльності, тобто супроводжується непрямими втратами його доходів.

На сьогодні одним з найбільш складних і суперечливих питань українського обліку є облік розрахунків за товарними операціями з дебіторами, що пов'язано з існуванням проблеми неплатежів. Суб'єкти господарювання на перший план висувають вирішення власних проблем, замість виконання фінансових зобов'язань за платежами перед партнерами.

Здобувачка	Банова Д.І.			КРБ.ОтаА.1.465-03.4.10.			
Керівник	Тарасова О.В.			Текстова частина	Стад		Стор.
Зав.каф.	Немченко В.В.					5	64
					ОНТУ		

Сучасні умови господарювання вимагають вирішення цілого ряду нерозв'язаних облікових проблем. Зокрема, це є теоретичні і методичні аспекти класифікації та відображення заборгованості за розрахунками в системі рахунків бухгалтерського обліку; невизначеність обліку простроченої і безнадійної заборгованості та її рефінансування; аналіз заборгованості та автоматизація бухгалтерського обліку взаєморозрахунків.

Метою даної кваліфікаційної роботи є розкриття питань, пов'язаних з бухгалтерським обліком та аудитом розрахунків за товарними операціями з дебіторами у ТОВ «Вознесенський коньячний завод» та розробкою практичних рекомендацій щодо удосконалення їх обліку відповідно до діючого законодавства України.

Завданнями дослідження в даній роботі є: вивчення питань економічної сутності обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами: розкриття сутності та класифікації дебіторської заборгованості; розгляд нормативно-правових документів, які регулюють облік розрахунків за товарними операціями з дебіторами в Україні; вивчення методологічних аспектів і особливостей обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами; вивчення основ проведення аудиту розрахунків за товарними операціями з дебіторами; розгляд організації обліку та практичних аспектів обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами у ТОВ «Вознесенський коньячний завод»; формування рекомендацій щодо покращення організації обліку на підприємстві.

Об'єктом дослідження в даній кваліфікаційній роботі є розрахунки за товарними операціями з дебіторами, предметом дослідження – облік та аудит розрахунків за товарними операціями з дебіторами ТОВ «Вознесенський коньячний завод».

У процесі дослідження використовувались методи наукової абстракції, індукції та дедукції, ретроспективного аналізу (при визначенні поняття і змісту дебіторської заборгованості), логічного моделювання (при обґрунтуванні виникнення розрахунків), групування, порівняння, абсолютних та відносних вели-

чин, аналізу і синтезу, методи конкретизації, моделювання, аналогії, спостереження, балансовий метод.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі акти України, міжнародні та національні стандарти бухгалтерського обліку, постанови Верховної Ради України, Кабінету Міністрів, наукові праці вітчизняних учених з питань обліку та аудиту розрахунків за товарними операціями з дебіторами, а також дані первинного, аналітичного і синтетичного обліку досліджуваного підприємства, квартальні і річні звіти, дані статистичної звітності, виробничо-фінансові плани, довідкові матеріали.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, переліку використаних джерел.

В даній кваліфікаційній роботі розглянуті питання обліку та аудиту розрахунків за товарними операціями з дебіторами на прикладі ТОВ «Вознесенський коньячний завод».

1. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ ЗА ТОВАРНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ З ДЕБІТОРАМИ

1.1. Поняття дебіторської заборгованості та її класифікація

У процесі діяльності підприємство не завжди здійснює розрахунки з іншими підприємствами або фізичними особами одночасно з передачею майна, виконанням робіт, наданням послуг тощо. У зв'язку із цим у нього виникає дебіторська заборгованість.

Дебіторська заборгованість визначається як сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. Дебіторами можуть бути як юридичні, так і фізичні особи, які заборгували підприємству грошові кошти, їх еквіваленти або інші активи. За даними бухгалтерського обліку можна визначити суму заборгованості на будь-яку дату, але звичайно така сума визначається на дату балансу. Оскільки відповідно до вимог національних стандартів бухгалтерського обліку підприємства подають також проміжну (квартальну) звітність, то суму дебіторської заборгованості підприємства слід визначати щоквартально.

Порядок бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості та її відображення у фінансовій звітності регулюються П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість». Дія П(С)БО 10 не поширюється тільки на бюджетні установи, всі інші юридичні особи зобов'язані керуватися його вимогами [5].

Дебіторська заборгованість відображається у формі № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» у складі активів [4]. Активи підприємства - це ресурси, що контролюються підприємством, від використання яких очікується отримання економічних вигід у майбутньому. Звичайно економічна вигода від дебіторської заборгованості виражається в тому, що підприємство в результаті її погашення розраховує рано чи пізно отримати грошові кошти або їх еквіваленти. Відповідно дебіторську заборгованість можна визнати активом тільки тоді, коли існує ймовірність її погашення боржником [4]. Якщо такої ймовірності немає, суму дебіторської заборгованості слід списати.

Якщо заборгованість неможливо достовірно оцінити, тобто визначити її суму, вона не може бути визнана активом і не повинна відображатися в балансі.

Дебіторська заборгованість створює ряд платежів, що створюються в зв'язку з розрахунковими взаємовідносинами з підприємством-платником. Навпаки, погашення заборгованості одним підприємством створює можливість ліквідації кредиторської заборгованості для ряду інших .

Зниження дебіторської заборгованості показує, що підприємство приймає міри щодо утримання, а ріст – означає ослаблення фінансової роботи. Причиною дебіторської заборгованості частково являються платежі покупців.

З метою складання фінансової звітності дебіторська заборгованість класифікується за такими ознаками [4]:

- зв'язком з нормальним операційним циклом (нормальний операційний цикл – проміжок часу між придбанням запасів для здійснення діяльності та отримання коштів від реалізації виробленої з них продукції або товарів і послуг);
- терміном погашення;
- об'єктами, щодо яких виникли зобов'язання дебіторів;
- своєчасністю оплати боржником дебіторської заборгованості.

За першими двома ознаками дебіторська заборгованість поділяється на:

- довгострокову;
- поточну .

Довгостроковою дебіторською заборгованістю вважається та, яка не виникає в ході нормального операційного циклу і буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу.

Поточною дебіторською заборгованістю вважається та, яка або виникає в ході нормального циклу, або буде погашена на протязі дванадцяти місяців з дати балансу.

Дебіторська заборгованість за об'єктами, щодо яких виникають зобов'язання дебіторів, класифікується як:

- дебіторська заборгованість, пов'язана з нормальною діяльністю підприємства з реалізації продукції, товарів, робіт, послуг;
- дебіторська заборгованість, що не пов'язана з реалізацією продукції, товарів, робіт, послуг, а виникає внаслідок здійснення інших операцій.

Дебіторську заборгованість, пов'язану з реалізацією продукції, товарів, робіт, послуг, поділяють на:

- дебіторську заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги;
- векселі, одержані в забезпечення дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги.

Поточна дебіторська заборгованість, пов'язана з реалізацією продукції, товарів, робіт, послуг, представлена в балансі у складі оборотних активів окремими статтями зазначених різновидів.

Дебіторську заборгованість, не пов'язану з реалізацією продукції, робіт, послуг, складають:

- дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом – дебіторська заборгованість фінансових і податкових органів, а також переплата за податками, зборами та іншими платежами до бюджету;
- дебіторська заборгованість за виданими авансами – сума авансів, наданих іншим підприємствам у рахунок наступних платежів;
- дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів – сума нарахованих дивідендів, процентів, роялті та інших, що підлягають надходженню;
- дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків – сума заборгованості пов'язаних сторін та дебіторська заборгованість із внутрішньовідомчих розрахунків.

Зазначені види поточної дебіторської заборгованості (в тому числі поточної частини довгострокової заборгованості), що не пов'язані з реалізацією продукції, товарів, робіт, послуг, відображуються у балансі як окремі статті.

Довгострокова дебіторська заборгованість представлена:

- заборгованістю за майно, що передано у фінансову оренду;
- заборгованістю, забезпеченою довгостроковими векселями;
- іншою довгостроковою заборгованістю.

Залежно від своєчасності оплати дебіторську заборгованість поділяють на :

- дебіторську заборгованість, термін оплати якої не настав (нормальна);
- дебіторську заборгованість, не оплачену в термін (прострочена);

– дебіторську заборгованість, за якою минув строк позовної давності (безнадійна).

Класифікацію дебіторської заборгованості наведено на рис. 1.1.

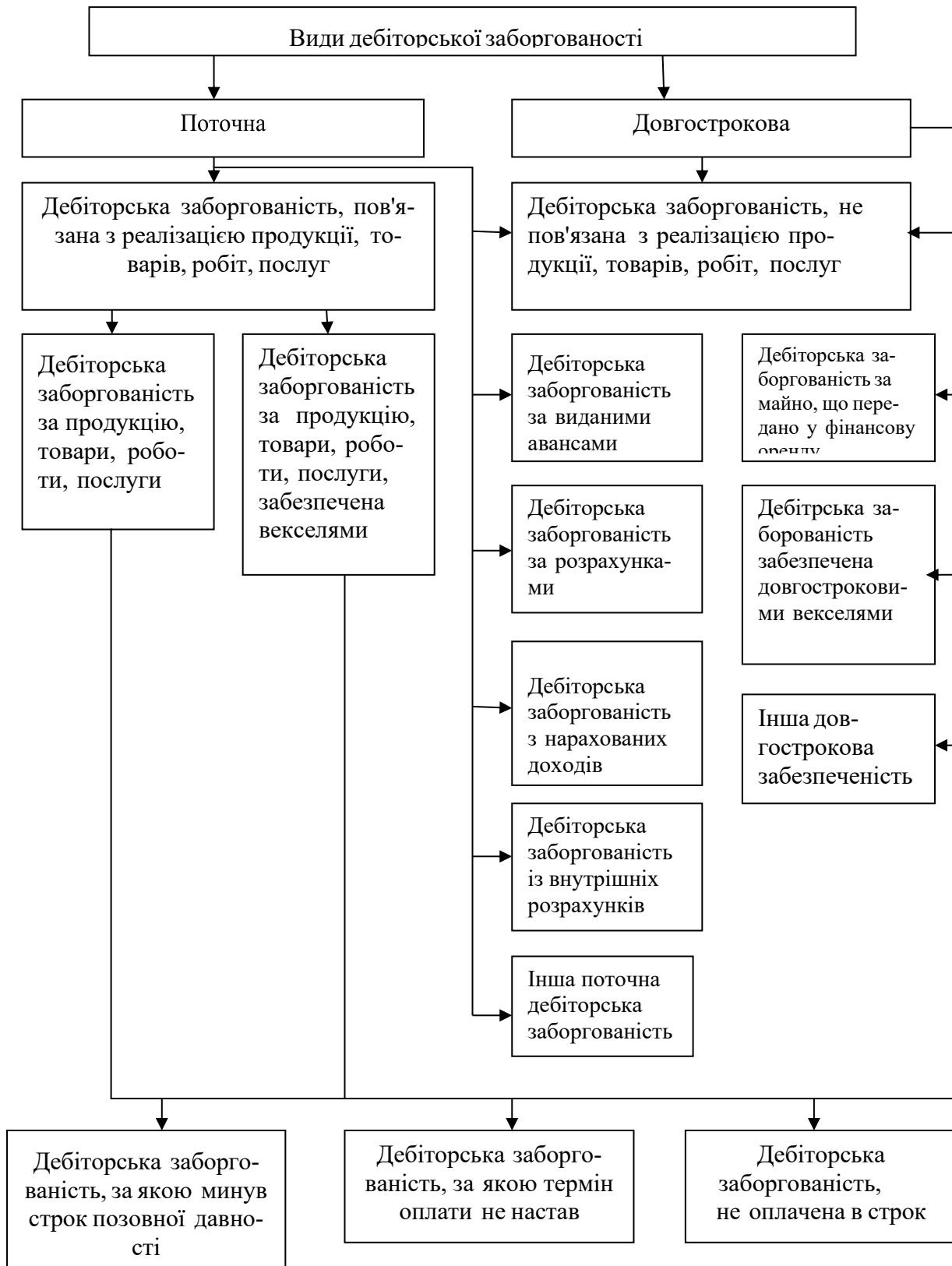

Рис. 1.1 – Класифікація дебіторської заборгованості [5]

При віднесенні (класифікації) необхідно правильно розподілити дебіторську заборгованість на довгострокову і поточну для того, щоб не виникало помилок в подальшому обліку.

Відповідно до П(С)БО № 10 «Дебіторська заборгованість» дебіторська заборгованість визнається активом, якщо [5]:

- існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигід;
- може бути достовірно визначена її сума.

Поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги визнається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції, товарів, робіт і послуг та оцінюється за первісною вартістю. У разі відстрочення платежу за продукцію, товари, роботи, послуги з утворенням від цього різниці між справедливою вартістю дебіторської заборгованості та номінальною сумою грошових коштів та/або їх еквівалентів, що підлягають отриманню за продукцію, товари, роботи, послуги, така різниця визнається дебіторською заборгованістю за нарахованими доходами (процентами) у періоді її нарахування.

Довгострокова дебіторська заборгованість, на яку нараховуються відсотки, відображається в балансі за їхньою теперішньою вартістю. Визначення теперішньої вартості залежить від вигляду заборгованості та умов її погашення.

Для визначення чистої реалізаційної вартості на дату балансу обчислюється величина резерву сумнівних боргів.

Величина резерву сумнівних боргів визначається за одним із методів:

- застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості;
- застосування коефіцієнта сумнівності.

За методом застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості величина резерву визначається на підставі аналізу платоспроможності окремих дебіторів.

За методом застосування коефіцієнта сумнівності величина резерву розраховується множенням суми залишку дебіторської заборгованості на початок періоду на коефіцієнт сумнівності.

Коефіцієнт сумнівності може розраховуватися такими способами:

- визначення питомої ваги безнадійних боргів у чистому доході;
- класифікації дебіторської заборгованості за строками непогашення;
- визначення середньої питомої ваги списаної протягом періоду дебіторської заборгованості у сумі дебіторської заборгованості на початок відповідного періоду за попередні 3 - 5 років.

Визначена на основі класифікації дебіторської заборгованості величина сумнівних боргів на дату балансу становить залишок резерву сумнівних боргів на ту саму дату.

Залишок резерву сумнівних боргів на дату балансу не може бути більшим, ніж сума дебіторської заборгованості на ту саму дату.

Класифікація дебіторської заборгованості здійснюється групуванням дебіторської заборгованості за строками її непогашення із встановленням коефіцієнта сумнівності для кожної групи. Коефіцієнт сумнівності встановлюється підприємством, виходячи з фактичної суми безнадійної дебіторської заборгованості за попередні звітні періоди. Коефіцієнт сумнівності, як правило, зростає зі збільшенням строків непогашення дебіторської заборгованості. Величина резерву сумнівних боргів визначається як сума добутків поточної дебіторської заборгованості відповідної групи та коефіцієнта сумнівності відповідної групи.

Нарахування суми резерву сумнівних боргів за звітний період відображається у звіті про фінансові результати у складі інших операційних витрат.

Виключення безнадійної дебіторської заборгованості з активів здійснюється з одночасним зменшенням величини резерву сумнівних боргів. У разі недостатності суми нарахованого резерву сумнівних боргів безнадійна дебіторська заборгованість списується з активів на інші операційні витрати. Сума відшкодування раніше списаної безнадійної дебіторської заборгованості включається до складу інших операційних доходів.

Поточна дебіторська заборгованість, щодо якої створення резерву сумнівних боргів не передбачено, у разі визнання її безнадійною списується з балансу з відображенням у складі інших операційних витрат.

Частина довгострокової дебіторської заборгованості, яка підлягає погашен-

ню протягом дванадцяти місяців з дати балансу, відображається на ту саму дату в складі поточної дебіторської заборгованості.

Довгострокова дебіторська заборгованість, на яку нараховуються проценти, відображається в балансі за їхньою теперішньою вартістю. Визначення теперішньої вартості залежить від виду заборгованості та умов її погашення .

Оцінка дебіторської заборгованості, що виникла в результаті реалізації товарів, робіт і т.д. залежить від причини її виникнення та її вигляду. Наприклад, поточна дебіторська заборгованість, що виникла в результаті реалізації продукції, товарів, робіт або послуг на умовах наступної оплати , оцінюється за первісною вартістю.

Під первісною вартістю, у цьому випадку, розуміється вартість, за якою такий товар був реалізований, а не його собівартість.

Первісна вартість дебіторської заборгованості реалізовану продукцію (товари, роботи, послуги) залежатиме від:

- надання покупцеві торговельної знижки, знижок за своєчасну оплату;
- надання покупцеві знижок після реалізації;
- повернення товарів від покупців;
- періоду часу з дати відвантаження товарів дати надходження грошових коштів.

За такою первісною вартістю поточна дебіторська заборгованість, що виникла із зазначеної вище причини, враховується доти, поки не відбудеться одна з двох подій:

- буде здійснене її погашення, і вона перестане існувати як така;
- виникне різниця між справедливою вартістю даної дебіторської заборгованості та номінальною сумою коштів або (і) їхніх еквівалентів, які підлягають одержанню за реалізований товар.

Відповідно до П(С)БО 19 справедлива вартість – це сума, за якою може бути здійснений обмін активу, або оплата зобов'язання в результаті операції між обізнаними, зацікавленими й незалежними сторонами [6].

У випадку, якщо відбудеться перша подія, то її наслідки прості й зрозумілі.

А от у другому випадку не все так просто. Перше питання, що виникає, стосується визначення справедливої вартості дебіторської заборгованості. Якщо мова йде про справедливу вартість дебіторської заборгованості як таку (наприклад, про суму, яку можна одержати у випадку передачі іншій особі (підприємству) права вимоги за даним боргом), то це одне, а якщо мова йде про справедливу вартість дебіторської заборгованості як компенсацію за поставлений товар, то це інше.

В першому випадку справедлива вартість визначається, виходячи з ринкової вартості аналогічних зобов'язань при здійсненні передачі права їхньої вимоги, а в другому випадку – виходячи з ринкової вартості переданого покупцеві та не оплаченого товару. Відповідно в цих двох випадках справедлива вартість буде різною. Причому різниця може бути значна.

Отже, бухгалтерові, при визначенні справедливої вартості дебіторської заборгованості необхідно відштовхуватися від ринкової вартості товару, аналогічного тому, що був переданий покупцеві та який не оплачено. Такий висновок зроблено на підставі того, що будь-яке порівняння правомірно здійснювати тільки по аналогічних активах (цінностях, об'єктах і т.д.). А оскільки справедливу вартість дебіторської заборгованості нам необхідно порівнювати із сумою коштів (їхніх еквівалентів), які ми припускаємо одержати за переданий товар, то й справедлива вартість заборгованості повинна визначатися на підставі вартості того ж товару.

Відповідно до вимоги П(С)БО 10 при виникненні різниці між справедливою вартістю дебіторської заборгованості та номінальною сумою коштів (їхніх еквівалентів), які підлягають одержанню за реалізований товар, її необхідно визнати дебіторською заборгованістю з нарахованих доходів (відсотків) у періоді її нарахування [5].

При порівнянні двох величин можливе виникнення як позитивної, так і негативної різниці. В даній вимозі П(С)БО 10 мова йде про різницю, але не сказано про яку. Будь-яка, виникаюча при порівнянні зазначених вище величин, різниця повинна визнаватися дебіторською заборгованістю. Мова йде про ситуа-

ції, коли справедлива вартість дебіторської заборгованості в результаті затримки в її погашенні стає менше тієї номінальної суми коштів (їхніх еквівалентів), яку підприємство повинне в остаточному підсумку одержати за реалізований товар. Таку різницю можна позначити як позитивну. Прикладу ситуації виникнення негативної різниці, у П(С)БО 10 не наводиться [5].

Даний стандарт визначає порядок оцінки дебіторської заборгованості, що є фінансовим активом, за винятком заборгованості, що придбана підприємством (покупка боргових зобов'язань, права вимоги дебіторської заборгованості), і дебіторської заборгованості, призначеної для продажу.

Дебіторська заборгованість, відповідно до вимог П(С)БО 10, оцінюється за чистою реалізаційною вартістю.

Чиста реалізаційна вартість дебіторської заборгованості – сума поточної дебіторської заборгованості за мінусом резерву сумнівних боргів.

У свою чергу, сумнівний борг – це поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує непевність в її погашенні боржником.

Необхідно відзначити, що даний стандарт визначає тільки загальні критерії, за яких заборгованість може бути віднесена до сумнівної.

Величина сумнівних боргів визначається, виходячи з платоспроможності окремих дебіторів, питомої ваги безнадійних боргів у чистому доході від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг на умовах наступної оплати або на основі класифікації дебіторської заборгованості.

При цьому від підприємства потрібне створення резерву сумнівних боргів у певній сумі, причому величина сумнівних боргів на дату балансу повинна відповідати залишку резерву сумнівних боргів на ту саму дату. В той же час залишок резерву сумнівних боргів на дату балансу не має перевищувати суму дебіторської заборгованості на ту саму дату.

Основне призначення такого резерву – «амортизувати» той негативний вплив, що здійснює на фінансове становище підприємства списання безнадійної дебіторської заборгованості, на яку цілком може перетвориться сумнівна заборгованість. Як уже відзначалося вище, визначення суми резерву сумнівних боргів

можливе різними методами. Одним з таких методів є метод класифікації дебіторської заборгованості.

Класифікація дебіторської заборгованості здійснюється групуванням дебіторської заборгованості за строками її непогашення із встановленням коефіцієнта сумнівності для кожної групи. Кількість груп і строки, протягом яких не була вчасно погашена (період прострочення) дебіторська заборгованість, визначається підприємством самостійно.

Отже, поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи і послуги є фінансовим активом, вона включається до підсумку балансу за чистою реалізаційною вартістю, для визначення якої обчислюють величину резерву сумнівних боргів.

Проведений аналіз дає підстави зробити висновок, що підходи до визнання та оцінки дебіторської заборгованості є різними, хоча це та сама дебіторська заборгованість і вона є фінансовим інструментом.

1.2. Нормативно-правова база та завдання обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами

Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» визначено, що бухгалтерський облік, забезпечує надання користувачам фінансової звітності для прийняття відповідних рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, власний капітал, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства [2].

При організації бухгалтерського обліку заборгованостей та забезпечень необхідно використовувати наступні нормативні документи, що діють на території України:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 р. №996-XIV (зі змінами та доповненнями).

2. Постанова «Про затвердження порядку списання безнадійної дебіторської заборгованості перед Фондом загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття» від 17 квітня 2015 р.

3. Наказ «Про затвердження змін до Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затверджено Мінфіном України» від 13 липня 2010 р. (зі змінами та доповненнями).

4. Цивільний кодекс України (ЦКУ) (зі змінами та доповненнями).

5. Господарський кодекс України (зі змінами та доповненнями). Кодекс визначає основні засади господарювання в Україні і регулює господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання.

6. Податковий кодекс України (зі змінами та доповненнями). Регулює відносини, що виникають у сфері сплати податків, зокрема визначає перелік податків їх види податків та ставки для різних суб'єктів господарювання.

7. План рахунків бухгалтерського обліку підприємств, організацій та установ, затверджений наказом Міністерства фінансів України №291 від 30.11.99 р. (зі змінами та доповненнями).

8. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій № 291 від 30.11.1999 року, (зі змінами та доповненнями).

9. Національний стандарт бухгалтерського обліку №1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджений наказом Мінфіну від 07.02.2013 р. № 73 (зі змінами та доповненнями).

10. Положення стандарт бухгалтерського обліку №10 «Дебіторська заборгованість», затверджений наказом Мінфіну від 08.10.99 р. № 237 (зі змінами та доповненнями).

При організації бухгалтерського обліку вище перелічені нормативні документи необхідно використовувати для вирішення завдань з обліку дебіторської заборгованості:

- установлення реальності дебіторської заборгованості та простроченої заборгованості (за якою минув строк позовної давності);

- перевірка правильності списання заборгованості, строк позовної давності якої минув;
- перевірка достовірності відображення в обліку дебіторської заборгованості залежно від прийнятого методу визначення реалізації;
- перевірка правильності та обґрунтованості списання заборгованості;
- дослідження правильності оформлення і відображення в обліку заборгованості за виданими авансами, пред'явленими претензіями.

1.3. Методологія бухгалтерського фінансового обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами за національними стандартами

Облік розрахунків за товарними операціями з дебіторами. Розрахунки за товарними операціями з дебіторами виникають, коли підприємство реалізує товари в кредит, тобто з відстроченням платежу.

Підставою для здійснення розрахункових операцій з дебіторами є договір, в якому визначається обов'язки сторін щодо виконання умов договору та відповідальність сторін у випадку порушення прийнятих зобов'язань.

Для забезпечення оплати підприємством – покупцем бажаних цінностей на його адресу від постачальника виставляється «Рахунок-фактура», в якому вказується кількість, ціна і загальна сума щодо їх оплати. В свою чергу перерахування коштів на розрахунковий рахунок постачальника здійснюється за допомогою документа «Платіжне доручення». Підтвердженням здійснення оплати постачальнику є виписка банку за розрахунковому рахунку підприємства.

Для отримання у постачальника придбаних цінностей самовивозом, представнику підприємства – покупця повинна бути видана «Довіреність на одержання цінностей».

Видача покупцю із складу постачальника товарно – матеріальних цінностей здійснюється на підставі документа «Товарно – транспортна накладна».

Синтетичний облік є кінцевим етапом бухгалтерського обліку, на якому узагальнюються дані первісного та аналітичного обліку. Узагальнені дані синтетичного обліку використовуються для складання фінансової звітності.

Аналітичний облік ведеться за місцями зберігання і обліковими (товарними) партіями, при визначенні ознак яких береться до уваги: характер товару, можливість зберігання партії в процесі перевезення, перевалки, зберігання вантажу.

Синтетичний облік підприємства відноситься до узагальнюючого обліку, розкриття інформації про синтетичний облік дебіторської заборгованості знаходиться у регістрах обліку (журналах-ордерах, відомостях, Головній книзі).

Впорядкування облікової інформації, зображеної у первинних документах, здійснюється в облікових регістрах.

Облік розрахунків за товарними операціями з дебіторами ведеться за допомогою таких рахунків:

- 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»;
- 37 «Розрахунки з різними дебіторами»;
- 38 «Резерв сумнівних боргів».

На рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» ведеться узагальнення інформації про розрахунки з покупцями та замовниками за відвантаженою продукцією, товари, виконані роботи й послуги, крім заборгованості, яка забезпечена векселем. В свою чергу, рахунок 36 поділяється на субрахунки, наведені на рис.1.2.

Рис. 1.2 – Субрахунки 36 рахунку «Розрахунки з покупцями та замовниками»*

* складено на підставі [8]

За дебетом рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» відображається продажна вартість реалізованої продукції, товарів, виконаних робіт, наданих

послуг (у тому числі на виконання бартерних контрактів), яка включає податок на додану вартість, акцизи та інші податки, збори (обов'язкові платежі), що підлягають перерахуванню до бюджетів та позабюджетних фондів та включені у вартість реалізації, за кредитом – сума платежів, які надійшли на рахунки підприємства в банківських установах, у касу, та інші види розрахунків. Сальдо рахунку відображає зобов'язаність покупців та замовників за одержані продукцію (роботи, послуги).

На субрахунку 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями» ведеться облік розрахунків з покупцями, що знаходяться на митній території України. На ньому обліковуються розрахунки по пред'явлених покупцям та замовникам та прийнятих банком до оплати розрахункових документах за відвантажену продукцію (товари), проведені роботи, надані послуги.

На субрахунку 362 «Розрахунки з іноземними покупцями» ведеться облік розрахунків з іноземними покупцями і замовниками по експортних операціях. На ньому ведеться облік сум, аналогічних тим, що обліковуються на субрахунку 361. Аналітичний облік ведеться в гривнях та валюті, обумовленій договором.

На субрахунку 363 «Розрахунки з учасниками промислово-фінансової групи» узагальнюється інформація про розрахунки з учасниками промислово-фінансової групи.

На субрахунку 364 «Розрахунки за гарантійним забезпеченням» відображаються розрахунки за гарантійним забезпеченням, пов'язаним зі здійсненням операцій з деривативами.

Розрахунки за товарними операціями з дебіторами ведуться, як правило, в безготівковій формі, але при здійсненні розрахунків готівкою підприємство, одержуючи готівку, зобов'язане надати покупцям (замовникам) відривну квитанцію прибуткового касового ордеру та розрахункові документи, які є підставою про проведення розрахунків з постачальником готівкою.

Безготівкові розрахунки здійснюються з використанням установлених форм розрахункових документів: платіжних доручень, платіжних вимог-доручень, розрахункового чека, платіжної вимоги, акредитива.

Типову кореспонденцію рахунків з відображення операцій, пов'язаних зі здійсненням розрахунків за товарними операціями з дебіторами, наведено у табл. 1.2.

Таблиця 1.2 – Типова кореспонденція бухгалтерських рахунків з обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами [19, 22]

Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
	Дебет	Кредит
1. Відображено отримання доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг	361, 362	701-703
2. Надійшла готівка в касу підприємства від покупців та замовників у рахунок оплати продукції, товарів, робіт і послуг	301, 302	361, 362
3. Надійшла оплата за продукцію, товари, роботи, послуги на рахунки підприємства в банках	311, 312, 313,	361, 362
4. Здійснено зарахування взаємної заборгованості між продавцем і покупцем за відвантажені інші оборотні активи	685	361, 362
5. Списано безнадійну дебіторську заборгованість покупців і замовників за рахунок створеного резерву сумнівних боргів	38	361,362
6. Здійснено зарахування взаємної заборгованості між підприємством і покупцем (замовником) за відвантажену покупцеві продукцію, товари, виконані замовникові роботи, послуги й отримані товари від покупця (замовника)	631, 632	361, 362
7. Погашено кредиторську заборгованість підприємства за страхуванням за рахунок коштів покупців та замовників у рахунок оплати відвантажених продукції, товарів, виконаних робіт, послуг	651-655	361
8. Зараховано аванс покупця (замовника), отриманий підприємством під поставку продукції після виконання зобов'язань	681	361
9. Відображено суму знижок, наданих після дати реалізації продукції, товарів, робіт, послуг покупцям та замовникам, вартість повернутих покупцем продукції, товарів	704	361, 362
10. Списано безнадійну дебіторську заборгованість покупців та замовників	84	361, 362
11. Списано безнадійні борги, пов'язані з реалізацією продукції, робіт, послуг, та за нестачі резерву	944	361, 362
12. Зменшено дебіторську заборгованість покупців та замовників через невиконання підприємством умов договору	949	362
13. Списано безнадійну дебіторську заборгованість покупців та замовників внаслідок надзвичайних обставин	991-993	361,362

Обліковими регістрами по рахунку 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» за журнально-ордерною формою є журнал-ордер № 3 та відомість № 3.1, в якій дані представлені в аналітичному розрізі. В журналі-ордері № 3 відображається лише кредитовий оборот по рахунку 36. Відомість же № 3.1 ведеться в розрізі кожного окремого покупця і замовника. По ній бухгалтер може взяти детальну інформацію

по кожному покупцю. При автоматизованій формі обліковими регістрами є відповідні машинограми.

Загальна схема бухгалтерського обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами наведена на рис.1.3.

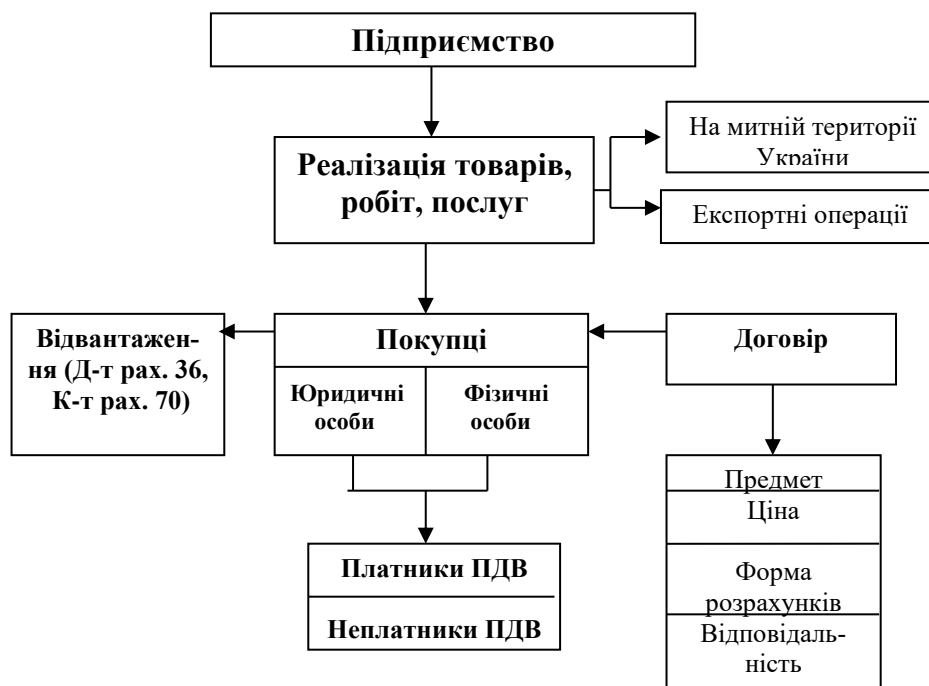

Рис. 1.3 - Загальна схема бухгалтерського обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами [23]

Окремі підприємства не можуть почати виконання робіт до моменту отримання авансу від замовника. Це стосується будівельних, науково-дослідних, юридичних, аудиторських організацій та подібних до них, які вимагають від замовника часткової оплати (авансу), щоби розпочати виконання роботи на перших етапах, а також розрахунків із постачальниками в порядку передоплати за виробничі запаси. Субрахунок 371 «Розрахунки за виданими авансами» передбачений Планом рахунків для обліку розрахунків за виданими авансами під поставку матеріальних цінностей або під виконання робіт, а також по оплаті продукції та робіт, прийнятих замовником по частковій готовності

Кореспонденцію рахунків з обліку розрахунків за виданими авансами наведено у табл.1.3.

Таблиця 1.3 – Типова кореспонденція рахунків з обліку розрахунків за виданими авансами [19, 22]

Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
	Дебет	Кредит
1. Оплата авансу	371	31
2. На суму податкового кредиту з податку на додану вартість	641	644
3. Отримання виробничих запасів та малоцінних предметів, за які раніше було перераховано аванс	20, 22	371
4. На суму податкового кредиту з податку на додану вартість	644	63
5. Зарахування передоплати (авансу), раніше виданої постачальнику	63	371
6. Погашення боргу постачальнику (загальна сума за мінусом авансу)	63	31
7. При надходженні основних засобів . за рахунок попередньої оплати у випадку, якщо об'єкт не вимагає монтажу і зразу вводиться в експлуатацію	10	371
8. Отримано оплачене авансом устаткування, що вимагає монтажу, а також прийняті роботи і послуги, віднесені на капітальні вкладення	15	371
9. Прийнято вартість послуг сторонніх організацій, отримання яких пов'язано з виробництвом продукції, виконанням робіт чи послуг, оплачених за рахунок авансів	23	371

Облік заборгованості, забезпеченої векселем. Облік дебіторської заборгованості може бути забезпечений векселем. Підприємства використовують векселі, коли потрібно провести відстрочення платежу або оперативно провести фінансову операцію.

Вексель - це письмово оформлене боргове зобов'язання встановленої форми, що засвідчує безумовне грошове зобов'язання векседавця (боржника) сплатити після настання строку певну суму грошей власнику векселя (векселедержателю).

Простий вексель (соло) виписує боржник (покупець чи замовник - трасат) і є зобов'язанням векседавця (боржника) сплатити векселедержателю (кредитору) зазначену грошову суму у визначений строк і в обумовленому місці.

Переказний вексель (тратта) виписує третій учасник розрахунків (кредитор або трасант, наприклад, банк покупця) і є наказом боржникові (трасату) сплатити зазначений у ньому борг у визначений строк продавцеві і в обумовленому місці.

Отримані векселі підприємства зберігають у касі або здають в банк. Підприємства можуть передавати отримані векселі іншим особам. У цьому випадку власник

звичайного векселя здійснює передавальний надпис на зворотній стороні векселя, а такий надпис на переказному векселі здійснює кредитор-трасат.

Облік заборгованості покупців, замовників та інших дебіторів за відвантажену продукцію (товари), виконані роботи, надані послуги та за іншими операціями, яка забезпечена векселями, ведеться на рахунку 34 «Короткострокові векселі одержані». Рахунок має наступні субрахунки:

– 341 «Короткострокові векселі одержані в національній валюті» – на рахунку за дебетом відображається отримання векселя в національній валюті за продані товари (роботи, послуги) та за іншими операціями, за кредитом - отримання коштів у погашення векселів, погашення отриманим векселем кредиторської заборгованості, продаж векселя третій стороні тощо.

– 342 «Короткострокові векселі, одержані в іноземній валюті» – на рахунку відображається отримання векселя в іноземній валюті за продані товари (роботи, послуги) та за іншими операціями, за кредитом - отримання коштів у погашення векселів, погашення отриманим векселем кредиторської заборгованості, продаж векселя третій стороні тощо.

Кореспонденція рахунків по обліку заборгованості, забезпеченої векселем наведена в табл. 1.4.

Таблиця 1.4 - Кореспонденція рахунків з обліку заборгованості, забезпеченої векселем [19, 22]

Зміст господарської операції	Первинний документ	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
1. Відображено продаж готової продукції, товарів, виконаних робіт, послуг.	Рахунок - фактура	361	703
2. Одночасно на суму ПДВ.	Податкова накладна	703	641
3. Списано собівартість готової продукції, товарів, робіт, послуг.	Калькуляція, довідка бухгалтерії	903	23, 26, 27, 28 тощо
4. Одержано простий вексель у забезпечення дебіторської заборгованості за продану продукцію.	Акт прийому-передачі векселя	34	361
5. Погашено вексель коштами	Виписка банку	311	34

Для аналітичного обліку заборгованості покупців, замовників та інших дебіторів за відвантажену продукцію (товари), виконані роботи, надані послуги та за ін-

шими операціями, яка забезпечена одержаними векселями призначена відомість 3.4 (рахунок 162 «Довгострокові векселі одержані», 34 «Короткострокові векселі одержані»). Тут також ведеться облік векселів виданих. Аналітичний облік на рахунку 34 «Короткострокові векселі одержані» ведеться за кожним одержаним векселем у Відомості 3.4 аналітичного обліку векселів, а синтетичний - у Журналі 3 та Головній книзі. При автоматизованій формі обліковими регістрами є відповідні машинограми.

Облік резервів за сумнівною дебіторською заборгованістю, щодо якої є ризик неповернення, ведеться на рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів».

За кредитом рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів» відображається створення резерву сумнівних боргів у кореспонденції з рахунками обліку витрат, за дебетом – списання сумнівної заборгованості в кореспонденції з рахунками обліку дебіторської заборгованості або зменшення нарахованих резервів у кореспонденції з рахунком обліку доходів.

Первинним документом для нарахування резерву сумнівних боргів є розрахунок бухгалтерії.

Критерії сумнівності та письмові підтвердження визнання дебіторської заборгованості сумнівною можуть бути наступні (табл.1.5).

Таблиця 1.5 – Критерії сумнівності та письмові підтвердження визнання дебіторської заборгованості сумнівною [5]

Критерії сумнівності	Джерело інформації	Документи, що підтверджують нарахування резерву сумнівних боргів
Прострочення терміну оплати	Договори або рахунки	Акт інвентаризації дебіторської заборгованості; договір на постачання продукції (товарів), виконання робіт, надання послуг, документи, які підтверджують виконання укладеного договору
Порушення справи про визнання боржника банкрутом	Постанови суду	Акт приймання – передачі, рішення суду про відмові в позові до підприємства- дебітора про стягнення заборгованості , виписка з Державного реєстру юридичних осіб про ліквідацію підприємства- дебітора; довідка органів Міністерства внутрішніх справ про неможливість розшуку підприємства- дебітора

Документами, які підтверджують визнання заборгованості безнадійною та її списання, можуть бути: виписка з Єдиного державного реєстру або довідка податко-

вого органу про ліквідацію боржника; повідомлення ліквідаційної комісії (конкурсного управляючого) або рішення суду про відмову в задоволенні вимог зі стягнення відповідної заборгованості через недостатність майна ліквідованого підприємства – боржника; акт судового виконавця про неможливість стягнення заборгованості з боржника.

Облік резерву за сумнівною дебіторською заборгованістю, щодо якої існує ризик неповернення, ведеться на рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів». Даний рахунок є контрактивним, балансовим, регулюючим і застосовується для уточнення оцінки поточної дебіторської заборгованості.

За кредитом рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів» у кореспонденції з рахунками обліку витрат відображається створення резерву сумнівних боргів, за дебетом у кореспонденції з рахунками обліку дебіторської заборгованості – списання сумнівної заборгованості, та в кореспонденції з рахунками обліку доходів – зменшення нарахованого резерву. Рахунок не закривається в кінці звітного періоду, його сальдо є сумою потенційної безнадійної дебіторської заборгованості.

Аналітичний облік за рахунком 38 «Резерв сумнівних боргів» ведеться в розрізі боржників або за строками непогашений дебіторської заборгованості залежно від того, за яким методом здійснюється нарахування резерву сумнівних боргів. На підприємстві на кожного дебітора відкривають картку довільної форми, в якій зазначається найменування покупця (замовника), зміст операції (відвантаження продукції, надання послуг), дата оплати за договором, дата фактичної оплати, сума створеного резерву сумнівних боргів.

Синтетичний облік, відображення в облікових регістрах і звітності. Сума резерву в момент його створення є іншими операційними витратами підприємства і, відповідно, впливає на фінансові результати підприємства.

Виключення безнадійної дебіторської заборгованості з активів здійснюється з одночасним зменшенням величини резерву сумнівних боргів безнадійна дебіторська заборгованість списується з активів на інші операційні витрати. Сума відшкодування раніше списаної безнадійної дебіторської заборгованості включається до складу інших операційних доходів.

Якщо на кінець звітної періоду термін позовної давності за сумнівним боргом не закінчився, він не був погашений і за даним боргом був сформований резерв, підприємство має право не списувати цей резерв і в наступному звітному періоді до моменту закінчення терміну позовної давності або його погашення. Дебіторська заборгованість, за якою термін позовної давності минув, інші борги, які не можуть бути стягнені, списуються за кожним зобов'язанням на підставі даних проведеної інвентаризації, письмового обґрунтування і наказу (розпорядження) керівника підприємства за рахунок резерву сумнівних боргів, якщо такий створювався на підприємстві.

Якщо списана сума безнадійної заборгованості більша за сальдо резерву, різниця між загальною і списаною сумою безнадійної заборгованості списується за дебетом рахунку 944 «Сумнівні та безнадійні борги» і за кредитом рахунків 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками», 37 «Розрахунки з різними дебіторами» - на решту суми безнадійної заборгованості.

Списана дебіторська заборгованість не менше п'яти років повинна обліковуватися на позабалансовому рахунку 071 «Списана дебіторська заборгованість»

Яким чином проводиться кореспонденція рахунків з обліку резерву сумнівних боргів зображено в таблиці 1.6.

Таблиця 1.6 – Облік резерву сумнівних боргів [19, 22]

Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
	Дебет	Кредит
1. Нарахований резерв за сумнівними боргами підприємств	944	38
2. Списано по закінченню звітної періоду заборгованість підприємства А	38	361
3. Відображається погашення боргу підприємства Б	31	36
4. Коригується сума нарахованого за боргом підприємству Б резерву	38	716

Аналітичний облік на рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів» ведуть у розрізі боржників чи за строками непогашення дебіторської заборгованості. Для відкриття аналітичних рахунків можна використати одну із форм відомостей аналітичного обліку до Журналу 3. Синтетичний облік резерву сумнівних боргів здійснюють у Журналі 3, кредитові обороти якого у кінці звітної періоду переносять до Головної

книги. Обороти за дебетом рахунку 38 в Головну книгу будуть занесені при рознесенні сум інших журналів (журналів-ордерів) з кредиту відповідних рахунків. Використовується же відомості № 3.5. При автоматизованій формі обліковими реєстрами є відповідні машинограми.

Відображення інформації про розрахунки за товарними операціями з дебіторами та нарахування резерву сумнівних боргів в формах звітності наведено в таблиці 1.7.

Таблиця 1.7 – Відображення інформації про розрахунки за товарними операціями з дебіторами та нарахування резерву сумнівних боргів в формах звітності*

Форма	Код рядка	Назва рядка
Дебіторська заборгованість		
Форма №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» - розділ II активу «Оборотні активи»	1120	Векселі одержані
	1125	Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги
Форма № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» - розділ IX «Дебіторська заборгованість»	940	Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги
Резерв сумнівних боргів		
Форма №2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про фінансовий стан)» - (розділ I «Фінансові результати»)	2180	Інші операційні витрати
Форма № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» (VII «Забезпечення і резерви»)	775	Резерв сумнівних боргів

* складено на підставі [4]

2. СУТНІСТЬ АУДИТУ РОЗРАХУНКІВ ЗА ТОВАРНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ З ДЕБІТОРАМИ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Завдання та джерела проведення аудиту розрахунків за товарними операціями з дебіторами

Одним з найважливіших показників, які характеризують фінансовий стан підприємства, є стан розрахунків з дебіторами. Особливу увагу на підприємстві приділяють аудиту дебіторської заборгованості, тому що суми дебіторської заборгованості — це вилучені з обігу засоби суб'єкта господарювання.

Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» зі змінами та доповненнями, визначає правові засади здійснення аудиторської діяльності, спрямований на створення систем незалежного фінансового контролю з метою захисту інтересів власника, і надає інформацію про дебіторську заборгованість, яку аудитор повинен використати у своїй роботі.

Мета аудиту розрахунків за товарними операціями з дебіторами відповідно до МСА 200 «Мета і основні принципи аудиту фінансової звітності» полягає у висловленні аудитором незалежної професійної думки щодо правильності відображення у звітності підприємства інформації про дебіторську заборгованість [11].

Основними завданнями аудиту розрахунків за товарними операціями з дебіторами є [27]:

1. Перевірка дотримання методологічних принципів формування інформації про дебіторську заборгованість в бухгалтерському обліку та її розкриття в фінансовій звітності відповідно П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» а саме перевірка:

- визнання дебіторської заборгованості активом;
- перевірка первісної оцінки та оцінки на дату балансу;
- визначення методу створення резерву сумнівних боргів;
- класифікації дебіторської заборгованості за строками її непогашення;
- нарахування суми резерву сумнівних боргів;
- виключення безнадійної дебіторської заборгованості із активів;

- розкриття інформації про дебіторську заборгованість в примітках до фінансової звітності.

2. Встановлення реальності дебіторської заборгованості.

3. Перевірка класифікації дебіторської заборгованості.

4. Оцінка синтетичного та аналітичного обліку.

5. Перевірка правильності відображення господарських операцій з розрахунків за товарними операціями з дебіторами на рахунках обліку.

6. Перевірка правильності списання безнадійної дебіторської заборгованості.

7. Визначення показників, які характеризують стан дебіторської заборгованості їх узгодженість та порівнянність.

Відповідно до вимоги обачності та підходу «спрямованої перевірки» дебіторська заборгованість тестується аудитором на предмет її завищення, тобто основне завдання аудиту дебіторської заборгованості полягає у тому, щоб упевнитись, що показник дебіторської заборгованості (активи підприємства) у фінансовій звітності не завищений.

Якість аудиту дебіторської заборгованості забезпечується аудиторськими процедурами метою яких є перевірка тверджень фінансових звітів. Якісні аспекти перевірки, які відповідають твердженням висловленим у фінансовій звітності, згідно МСА [11] це :

- реальність (існування) : дебіторська заборгованість існує на конкретну дату.

- права та зобов'язання – дебіторська заборгованість належить суб'єкту господарювання на конкретну дату;

- наявність – операція або подія, яка стосується дебіторської заборгованості суб'єкта господарювання відбулася протягом звітного періоду;

- повнота – відсутність не облікованої дебіторської заборгованості, а також нерозкритої про неї інформації;

- оцінка вартості – дебіторська заборгованість обліковується за відповідною балансовою вартістю;

- вимірювання – операції з дебіторською заборгованістю відображені за належною сумою;

- подання та розкриття інформації – інформація про дебіторську заборгованість розкрита, класифікована та описана згідно із вимогами чинного законодавства.

Об'єктом аудиту є операції за розрахунками з дебіторами за тованими операціями.

При проведенні аудиту розрахунків за товарними операціями з дебіторами аудитор користується наступними нормативними документами [18]:

– Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, інших завдань з надання впевненості та супутніх послуг;

– Господарський кодекс України;

– Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» (зі змінами та доповненнями) ;

– Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (зі змінами та доповненнями);

– Інструкція по інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків ;

– Інструкція про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій ;

– Кодекс етики професійних бухгалтерів;

– Методичні рекомендації по застосуванню регістрів бухгалтерського обліку;

– НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (зі змінами та доповненнями) ;

– План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій(зі змінами та доповненнями);

– Податковий кодекс України;

– Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку;

- Цивільний кодекс України .
- Порядок визначення розміру збитків від розкладання, нестачі, знищення (псування) матеріальних цінностей;
- Про встановлення граничної суми розрахунків готівкою / Постанова Правління НБУ № 210 від 06.06.13;
- Порядок ведення Реєстру виданих та отриманих податкових накладних / Наказ Міністерства доходів і зборів України № 708 від 25.11.13;
- Закон України «Про обіг векселів в Україні» / № 2374-ІІІ від 05.04.01;
- П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» (зі змінами та доповненнями);
- П(С)БО 15 «Дохід» (зі змінами та доповненнями);

Джерелами інформації для аудиту розрахунків за товарними операціями з дебіторами є [18]:

1. Наказ про облікову політику підприємства.
2. Первинними бухгалтерськими документами щодо виникнення заборгованості за розрахунками за товарними операціями з дебіторами є документи з відвантаження товарів, продукції, виконання робіт, надання послуг: накладна певного виду в залежності від способу доставки відвантажених товарів чи готової продукції, а саме: накладна – вимога на відпуск (внутрішнє переміщення) матеріалів (Форма № М-11); видаткова накладна; товарно-транспортна накладна Форма № 1-ТН (та інші види товарно-транспортних накладних для деяких матеріальних цінностей – молочна сировина, алкогольні напої, спирт), що виписуються в момент, коли визначені об'єкти були продані (відвантажені зі складу); акт виконаних робіт (наданих послуг) – виписується в момент, коли роботи було виконано чи послуги було надано тощо
3. Регістри аналітичного і синтетичного обліку.
4. Форми фінансової і податкової звітності.
5. Матеріали інвентаризацій розрахунків.

До джерел інформації для перевірки заборгованості слід також відносити: договори постачання продукції (робіт, послуг), акти звіряння розрахунків, протоколи про залік взаємних вимог, акти інвентаризації розрахунків, векселі, копії

платіжних документів, облікові реєстри (відомості, журнали, машинограми), Головна книга, звітність, а також первинні документи й облікові реєстри з обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами [14].

Основними методами перевірки дебіторської заборгованості є :

- перевірка документів – для оцінки наявності та правильності визначення розміру заборгованості;
- зовнішні підтвердження – для перевірки існування контрагента та уточнення суми;
- повторний підрахунок – для перевірки правильності розрахунку резерву сумнівних боргів;
- аналітичні процедури – для отримання альтернативних аудиторських доказів.

2.2. Порядок проведення аудиту розрахунків за товарними операціями з дебіторами

Аудиторська перевірка передбачає вивчення достовірності вихідної інформації про фінансово-господарську діяльність суб'єктів господарювання та формування на їх основі висновків про їх реальний фінансовий стан. При цьому аудитор самостійно визначає форми і методи перевірки на підставі чинного законодавства, існуючих норм і стандартів, умов договору із замовником, професійних знань та досвіду.

Проведення аудиту - це певна послідовність здійснення аудиторських процедур, що реалізуються через упорядковану системи способів та прийомів дослідження фактів господарського життя, в залежності від мети та завдань аудиту. Тому процес аудиторської перевірки умовно поділяють на окремі етапи залежно від терміну, змісту і призначення виконуваних аудитором процедур.

Підставою для надання аудиторських послуг є договір, який укладається між аудитором (аудиторською фірмою) та замовником. Договір на проведення ау-

диту є основним документом, що засвідчує факт досягнення домовленостей між замовником і виконавцем про проведення аудиторської перевірки.

Перед початком проведення перевірки аудитор проводить знайомство з бізнесом клієнта, управлінським персоналом, отримує загальну інформацію про організацію бухгалтерського обліку, обсяги реалізації та суму дебіторської заборгованості, знайомиться з результатами попередніх перевірок, обліковою політикою суб'єкта господарювання, оцінює систему внутрішнього контролю, визначає, які документи та інформація йому необхідні для якісного проведення аудиту.

Заключним моментом підготовки перевірки етапу є оцінка аудиторського ризику при перевірці дебіторської заборгованості, тобто визначити рівень ймовірності того, що суттєво викривлена інформація, яка є в обліку дебіторської заборгованості може бути не виявлена та вплине на достовірність фінансової звітності і результати фінансового стану суб'єкта господарювання. Головна мета аудитора на даному етапі це - визначення з метою та завданнями аудиту дебіторської заборгованості, аудиторським ризиком, аудиторськими процедурами, необхідними аудиторськими доказами, методами аудиту та скласти якісну програму аудиторської перевірки.

На початку проведення перевірки аудитор проводить оцінку системи внутрішнього контролю підприємства.

З метою встановлення якості стану внутрішнього контролю та обліку дебіторської заборгованості, як правило, вдаються до опитування, що дозволяє у досить короткий термін скласти перше враження та оцінити загальний стан обліку операцій, найбільш вразливі місця в системі обліку розрахунків і визначити подальший напрямок перевірки. Приблизний перелік питань для перевірки стану системи внутрішнього контролю розрахунків за товарними операціями з дебіторами наведено в табл. 2.1.

Одержавши в процесі попереднього планування дані про підприємство, аудитор приступає до розробки загального плану аудиту. Відповідно МСА планування означає розробку загальної стратегії та детального підходу до очікуваного характеру, часу та обсягу аудиту [11].

Таблиця 2.1 – Перелік питань для оцінки системи внутрішнього контролю розрахунків за товарними операціями з дебіторами [21]

№ з/п	Зміст питання
1. Контроль роботи з укладання договорів	
1.1	Чи є в наявності договори на реалізацію продукції (робіт, послуг)?
1.2	Чи ведеться в хронологічному порядку реєстрація договорів на реалізацію продукції (робіт, послуг)?
1.3	Чи беруть участь в укладанні договорів усі зацікавлені служби економічного суб'єкта?
1.4	Чи ведеться контроль виконання договорів?
1.5	Чи візує договори головний бухгалтер?
2. Контроль розподілу функціональних обов'язків персоналу клієнта	
2.1	Чи залежить одержання авансів від виписки рахунків?
2.2	Чи залежать виписка рахунків і відвантаження від роботи з коштами й іншим обліком дебіторської заборгованості?
2.3	Чи залежать виписка рахунків від відправлення і збереження ТМЗ?
2.4	Чи залежить контроль відповідності вимогам замовника від дебіторської заборгованості, бухгалтерського обліку і роботи з грошовими коштами?
2.5	Чи залежить ведення аналітичного обліку дебіторської заборгованості від ведення Головної книги?
2.6	Виписки по банківському рахунку розносить особа, не пов'язана з обліком дебіторської заборгованості та зобов'язань?
3. Контроль системи обліку	
3.1	У період відпустки працівників, в обов'язок яких входить робота з дебіторською заборгованістю та зобов'язаннями, призначають виконувати їх обов'язок інших працівників бухгалтерії?
3.2	Доступ до комп'ютеризованих записів дебіторської заборгованості та зобов'язань обмежений тими особами, яким необхідний такий доступ у рамках їхніх службових обов'язків?
3.3	Документи на відвантаження, попередньо пронумеровані, рахунки-фактури ведуться з належною перевіркою їх послідовності?
3.4	Чи контролюються недійсні й недійсні й невикористані рахунки?
3.5	Чи використовуються затверджені преїскуранти для виставлення рахунків?
3.6	Переліки рахунків дебіторів із розбивкою за термінами оплати складаються (і регулярно перевіряються) відповідною особою
3.7	Чи перевіряються виписані клієнтам рахунки відповідною особою перед відвантаженням?
3.8	Відвантажені кількості звіряються з кількостями, за якими виставляються рахунки-фактури?
3.9	Детальна звірка аналітичного обліку дебіторської заборгованості із синтетичним рахунком проводиться власником, менеджером, бухгалтером чи іншою відповідальною особою?
3.10	Чи класифікується дебіторська заборгованість за термінами оплати, чи перевіряється на повноту і точність відповідною особою?
3.11	Скарги замовників і питання, пов'язані з виставленням рахунків-фактур, контролюються і вирішуються вчасно?
3.12	Журнал замовлень ведеться і перевіряється регулярно для обліку невідвантажених замовлень?

№ з/п	Зміст питання
3.13	Записи в журналі реєстрації виписки рахунків періодично порівнюються з документами на відвантаження?
3.14	Сумарні підсумки (наприклад, сума партії) рахунків-фактур підбиваються щодня і порівнюються із записом у журналі-ордері?
3.15	Відповідна особа періодично порівнює фактичний продаж із плановим продажем і контролює суттєву різницю?
3.16	Адекватність резерву на покриття сумнівних боргів по рахунках періодично оцінюється відповідною особою?
3.17	Наявність актів звірки взаєморозрахунків
3.18	Наявність інвентаризаційних описів дебіторів
4. Аналіз актів перевірок різними контролюючими органами	
4.1	Наявність актів перевірки дебіторської заборгованості контролюючими органами: - внутрішніми; - зовнішніми.
4.2	Наявність помилок і фактів обману, виявлених контролюючими органами: - внутрішніми; - зовнішніми
4.3	Суттєвість помилок і фактів обману, виявлених контролюючими органами: - суттєві; - несуттєві

Планування аудиту розрахунків за товарними операціями з дебіторами включає розробку двох документів: загального плану аудиторської перевірки; програми аудиторської перевірки; визначення мети та завдання аудиторської перевірки.

План аудиту є документом організаційно-методологічного характеру та складається з переліку робіт на основних етапах аудиту і строків їх виконання із зазначенням джерел інформації. Зміст та форма Загального плану залежать від розмірів суб'єкта господарювання, складності аудиторської перевірки, конкретних методик і технологій, які застосовуються аудитором. Загальний план складається на весь термін аудиторської перевірки.

Орієнтований план аудиторської перевірки розрахунків за товарними операціями з дебіторами наведений в табл. 2.2.

Після складання плану аудиторської перевірки складається програма аудиту розрахунків за товарними операціями з дебіторами.

Таблиця 2.2 – Орієнтований план аудиторської перевірки розрахунків за товарними операціями з дебіторами [21]

№ 3/п	Найменування аудиторських процедур	Назва документів, що надається для перевірки	Методичні прийоми орган. перевірки
1	Ознайомлення з діяльністю підприємства	Статут, наказ про облікову політику.	Суцільний
2	Звірка залишку заборгованості за даними головної книги з залишками в облікових регістрах	Відомість, машинограма рах.36,37, головна книга.	Суцільний
3	Перевірка наявності актів звірки і їх відповідності даним аналітичного і синтетичного обліку	Накладні, товарні накладні, рахунки - фактури, платіжні доручення, відомість, машинограма рах.36,37.	Суцільний
4	Перевірка результатів проведення інвентаризації дебіторської заборгованості	Інвентаризаційна відомість, машинограма рах.36,37.	Вибірковий
5	Перевірка правильності нарахування резервів сумнівних боргів	Рахунки бухгалтерії, відомість, машинограма рах.36,37.	Вибірковий
6	Перевірка кореспонденції рахунків по створенню резерву та списанню сумнівної заборгованості	Платіжні документи, відомість, машинограма рах.36,37, головна книга.	Суцільний
7	Перевірка відповідності залишку по рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів» даним Балансу	Виписки установ банку, баланс, машинограма рах.36,37, головна книга.	Вибірковий
8	Перевірка джерела списання безнадійної заборгованості	Акт на списання пре дставницьких витрат, машинограма рах.36,37, головна книга, баланс	Вибірковий
9	Звірка списання безнадійної заборгованості з обліком на за балансовому рахунку	Накладні, розрахунки бухгалтерії, первинні документи, машинограма рах.36,37, головна книга.	Суцільний
10	Аудиторська правильність операцій у фінансовій звітності	Баланс, головна книга.	Суцільний
11	Підготовка аудиторського звіту і аудиторського висновку	Робочі документи аудитора	Суцільний

Програма аудиторської перевірки визначає характер, час і обсяг запланованих аудиторських процедур, необхідних для виконання загального плану аудиторської перевірки. Програма аудиторської перевірки містить перелік аудиторських процедур, методів аудиту, аудиторських доказів, які направлені на досягнення мети аудиторської перевірки та виконання завдань аудиту.

Якість програми залежить від кваліфікації аудитора, його знань законодавчо-нормативної бази обліку дебіторської заборгованості, фінансового обліку дебі-

торської заборгованості. Наявність програми, крім того, забезпечує контроль за своєчасним і якісним використанням аудиторських процедур.

Приставаючи до аудиту, необхідно визначити правильність відображення по статтях балансу відповідних залишків заборгованості. Для цього слід порівняти залишки по кожному виду розрахунків на початок періоду, який перевіряється, що відображені в регістрах аналітичного обліку і призначені для обліку таких розрахунків із залишками відповідних статей балансу, перевіряючи при цьому кожний вид розрахунків.

Для перевірки дебіторської заборгованості аудитор використовує бухгалтерський баланс, регістри бухгалтерського обліку по рахунках 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями» та субрахунок 371 «Розрахунки за виданими авансами», первинні документи по розрахунках з дебіторами, акти звірок.

Аудитор зобов'язаний з'ясувати:

- Причини утворення такої заборгованості і з чиєї вини вона утворена;
- Реальність її одержання (наявність листів, актів звірки, розрахунків, де дебітори визнають свою заборгованість);
- Дотримання строків позовної давності;
- Заходи, що вживалися до її погашення;
- Дотримання вимог проведення інвентаризації розрахунків з дебіторами.

Однією із причин порушення розрахункової дисципліни, виникнення незаконної і нереальної заборгованості, а також несвоечасного погашення сум заборгованості є запущеність бухгалтерського обліку по розрахункових операціях. Для цього необхідно перевірити своєчасність та правильність відображення операцій по розрахунках з дебіторами та наявності на інших синтетичних рахунках.

При перевірці авансових звітів необхідно звернути увагу на дотримання правил видання авансів; своєчасність здавання авансових звітів; правильність використання підзвітних сум і оформлення документів, доданих до авансових звітів, а також своєчасність повернення невитрачених сум.

У своїй повсякденній роботі підприємства повинні детально проводити аудит виконання договірних зобов'язань і у випадках порушення умов договору

вживати необхідні заходи щодо дотримання передбачених в ньому санкцій. Перевіряючи своєчасність пред'явлення претензій, потрібно знати, що строк позовної давності визначається з дня виникнення права на такий позов, тобто з дня, коли підприємство дізналось про порушення свого права згідно з умовами договору. Як правило, претензії виникають через втрату або недостачу вантажу в дорозі, порушення строків доставки вантажу і т.д.

Основою претензій є накладні, де вказується дата прийому вантажу до відправлення. Використовуючи дані рахунку 374 «Розрахунки за претензіями», аналітичного обліку матеріалів та обліку недостач і втрат ТМЦ, аудитор з'ясовує обґрунтованість претензій, та заходи, які вживались щодо відшкодування підприємству втрат, наявність відмови по виставлених претензіях, законність списання претензійних сум на витрати виробництва, або на фінансові результати, якщо таке списання було в даному періоді. Детальній перевірці підлягають операції по рахунку 375 «Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків». При цьому аудитор вивчає, як дотримувались терміни та порядок розгляду випадків нестачі, втрат, розтрат та вжиті заходи по них.

При цьому аудитор керується Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку визначення розміру збитків від розкрадання, нестачі, знищення (псування) матеріальних цінностей» в якій встановлено механізм визначення розміру збитків від розкрадання, нестачі, знищення матеріальних цінностей.

Далі аудитор перевіряє правильність оформлення матеріалів по претензіях, недостачі, розкрадання, псування та вивчає наявність випадків повернення арбітражем, слідчими та іншими органами, матеріали по недостачах та крадіжках через неякісне їх оформлення і ті заходи, які застосовувались до винуватців.

Аудитор зобов'язаний визначити причини недостач, крадіжок, розтрат. До них належать: умови збереження матеріальних цінностей, порушення правил прийому та видачі матеріальних цінностей, відсутність аудиту за їх збереженням, відсутність точної аудиторсько-вимірювальної апаратури та інше. Одночасно необхідно в'яснити, чи не зверталась матеріально відповідальна особа до адмініст-

рації з питаннями щодо прийняття відповідних заходів із забезпечення нормальних умов збереження, прийому та видачі матеріальних цінностей, та ті заходи, які вжила адміністрація за вимогою матеріально відповідальних осіб. Практика аудиторської роботи показує, що присуджені борги списують на збитки. Виявивши такі факти, аудитор перевіряє обґрунтованість такого списання. Списання присуджених боргів на збитки можливе тільки при наявності ухвали суду про неможливість такого утримання. Такі борги обліковуються на позабалансовому рахунку 072 «Невідшкодовані нестачі і втрати від псування цінностей».

Робочі документи при аудиті дебіторської заборгованості аудитор складає у вільній формі. До таких документів можуть належати:

- Звірка залишків дебіторської заборгованості;
- Перелік великих дебіторів;
- Звірка залишку заборгованості за даними головної книги з залишками в облікових регістрах;
- Результати проведення інвентаризації дебіторської заборгованості;
- Розрахунок коефіцієнта сумнівності;
- Нарахування резерву сумнівних боргів;
- Звірка списання безнадійної заборгованості з обліком на за балансовому рахунку;
- Виявлення порушень термінів розрахунків за експортними операціями та інші документами.

На рис. 2.1 наведена послідовність проведення аудиту розрахунків за товарними операціями з дебіторами [21].

Важливим етапом при аудиті дебіторської заборгованості є здійснення конкретних аудиторських процедур, до яких можна віднести:

1. Одержання переліку дебіторів і сум дебіторської заборгованості, перевірка первинних документів.
2. Дослідження методу визначення величини дебіторської заборгованості та розрахунку резерву сумнівних боргів.
3. Перевірка документів з інвентаризації дебіторської заборгованості.

Рис. 2.1 – Послідовність проведення аудиту розрахунків за товарними операціями з дебіторами [21]

4. Дослідження класифікації дебіторської заборгованості по строкам і непогашення.

5. Перевірка фактів списання дебіторської заборгованості (за рішенням суду, по якій закінчився термін позовної давності).

6. Перевірка правильності відображення дебіторської заборгованості в аналітичному і синтетичному обліку.

7. Перевірка правильності відображення дебіторської заборгованості в балансі.

На основі практичного досвіду аудиту дебіторської заборгованості, виявлення проблем, спричинених застосуванням положень (стандартів) бухгалтерського обліку, можна назвати найтипівіші помилки бухгалтерів або факти (види) зловживань, шахрайства, обману, викривлення інформації щодо дебіторської заборгованості з корисливою метою, які виявляються аудиторами під час перевірки звітності підприємств - клієнтів.

Наведені нижче основні види порушень повинні братися до уваги як бухгалтерами-практиками для їх уникнення, так і аудиторами для виявлення у процесі аудиту:

– відсутність договорів на купівлю-продаж продукції, первинних розрахунково-платіжних документів чи їхнє неповне оформлення; неналежне ведення обліку (неправильна кореспонденція рахунків, невірогідність аналітичного обліку, формальне проведення інвентаризації розрахунків); неправильне оформлення і пред'явлення претензій по договорах, заміни виписок банку іншими або виправлення відповідних сум, що свідчать про погашення дебіторської заборгованості (для виявлення цих фактів слід зробити запит у банк та до підприємств-дебіторів), зарахування отриманих сум дебіторської заборгованості на погашення заборгованості невідповідних дебіторів-платників; неправомірне здійснення бартерних операцій для погашення дебіторської заборгованості; списання недостач та крадіжок за рахунок збільшення дебіторської заборгованості; невідповідність даних синтетичного й аналітичного обліку дебіторської заборгованості та зобов'язань; приховування дебіторської заборгованості та зобов'язань шляхом відображення у

Балансі згорнутого залишку замість розгорнутого (слід докладно вивчити склад таких статей балансу: «Дебіторська заборгованість за товари, роботи і послуги», «Дебіторська заборгованість по розрахунках»); неправильне визначення (оцінка) сум дебіторської заборгованості та зобов'язань у зв'язку з коливанням курсу валют на дату складання Балансу при розрахунках в іноземній валюті; неправильний розрахунок суми резерву безнадійної дебіторської заборгованості, що може бути спричинено:

- відсутністю зіставної інформації за попередні звітні періоди;
- арифметичними неточностями;
- неправильним групуванням дебітором за періодами простроченості погашення заборгованості;
- невзяттям до уваги вхідного сальдо по рахунку «Резерв сумнівних боргів»;
- навмисним завищенням суми резерву сумнівних боргів або сум прямого списання дебіторської заборгованості з метою завищення розміру загальних витрат звітного періоду і, як наслідок, зменшення суми оподаткованого прибутку;
- невідповідністю сум, зазначених у первинних документах, що є підставою для виникнення дебіторської заборгованості;
- шахрайством із сумами дебіторської заборгованості підзвітних осіб (списання її без підстав і документального підтвердження на загальногосподарські витрати, прострочених сум депонованої заробітної плати та ін.);
- неправильним оформленням або відсутністю договорів, що стали підставою для відвантаження товару і виникнення дебіторської заборгованості;
- неправильною кореспонденцією рахунків при відображенні в обліку дебіторської заборгованості;
- відображена дебіторська заборгованість не належить підприємству;
- зарахування дебіторської заборгованості у валюту Балансу не за чистою реалізаційною вартістю, а за початковою вартістю виникнення (наслідком є завищення активів):
  - неправильною класифікацією дебіторської заборгованості на довгострокову та короткострокову, внаслідок чого викривляється фінансовий стан підприємс-

тва при аналізі показників, що його характеризують; Таким чином, аудит повинен бути організований так, щоб адекватно відображати всі аспекти діяльності суб'єкта, що перевіряється, настільки наскільки вони відповідають перевірній фінансовій інформації. Для того щоб аудитор висловив незалежну думку, він повинен одержати гарантію того, що інформація у бухгалтерській документації та інших джерелах інформації достовірна і законна.

За результатами перевірки складається аудиторський висновок.

3. СТАН БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ ЗА ТОВАРНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ З ДЕБІТОРАМИ У ТОВ «ВОЗНЕСЕНСЬКИЙ КОНЬЯЧНИЙ ЗАВОД»

3.1. Характеристика організації обліку на підприємстві

У ТОВ «Вознесенський коньячний завод» основними нормативними документами, що регулюють організацію бухгалтерського обліку, є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, Податковий Кодекс України та інші.

В Україні встановлена структура нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку (рис. 3.1), яка складається з п'яти рівнів.

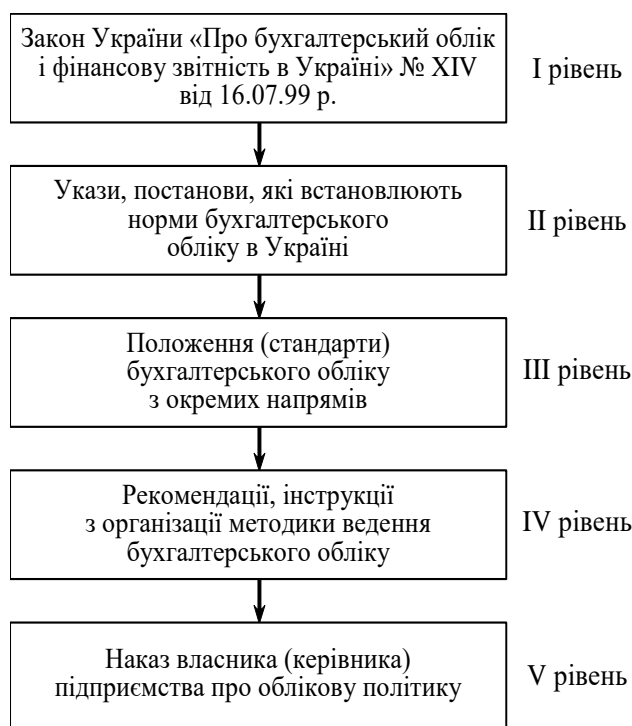

Рис. 3.1 – Структура нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку у ТОВ «Вознесенський коньячний завод»

Облік у ТОВ «Вознесенський коньячний завод» представлений такими видами обліку: оперативний, фінансовий, статистичний, податковий. Оперативний облік здійснюється безпосередньо на складах та в цехах підприємства робітниками, робота яких перевіряється 1 раз у 2 тижні менеджерами. Статистичний, фінансовий та податковий облік здійснюється безпосередньо у відділі бухгалтерії й

узагальнюється у формах статистичної, фінансової та податкової звітності, яка передбачена законодавством для суб'єкта підприємницької діяльності малого бізнесу.

Бухгалтерський облік в ТОВ «Вознесенський коньячний завод» регламентується законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, зокрема П(С)БО 16 «Витрати». Ведення бухгалтерського обліку на в ТОВ «Вознесенський коньячний завод» регулюється Наказом про облікову політику. В наказі обумовлені певні особливості бухгалтерського обліку в ТОВ «Вознесенський коньячний завод», як суб'єкту підприємницької діяльності та малого бізнесу. Роботу бухгалтерської служби визначає положення «Про бухгалтерську службу підприємства»:

I. Загальні положення.

1. Бухгалтерський облік являє собою процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства. Відділ бухгалтерії – це самостійний структурний підрозділ на правах відділу, підпорядковується керівнику підприємства, приймає участь у роботі усіх підрозділів підприємства та виконує облікові та контрольні функції.

2. Бухгалтерський облік в ТОВ «Вознесенський коньячний завод» здійснюється відділом бухгалтерії, яка діє на засадах самостійного структурного підрозділу підприємства.

3. Чисельність працівників бухгалтерської служби визначаються штатним розкладом.

4. Бухгалтерія в своїй діяльності керується Законом «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Положенням про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України, нормативними та законодавчими актами з ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, Положенням про бухгалтерську службу.

5. Бухгалтерську службу очолює головний бухгалтер, який призначається і звільняється з посади наказом керівника ТОВ «Вознесенський коньячний завод».

II. Мета і завдання діяльності бухгалтерської служби.

1. Метою діяльності бухгалтерії є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан підприємства, результати його діяльності та про рух грошових коштів.

2. До основних завдань бухгалтерської служби входить ведення бухгалтерського обліку підприємства, організація обліку фінансово-господарської діяльності, здійснення контролю за збереженням власності, правильним використанням грошових коштів і матеріальних ресурсів, складання звітності.

III. Функції бухгалтерської служби.

Основна функція бухгалтерської служби – ведення бухгалтерського обліку в розрізі господарських засобів та джерел їх утворення на основі натуральних вимірювань в грошовому виразі шляхом суцільного, безперервного та взаємозв'язаного відображення у відповідних носіях інформації та організація бухгалтерського обліку, реалізується за такими складовими:

- облік доходів підприємства;
- облік касових операцій;
- облік грошових коштів на рахунках ;
- облік розрахунків по заробітній платі;
- облік розрахунків з бюджетом та позабюджетними соціальними фондами;
- облік розрахунків у порядку планових платежів;
- облік розрахунків з підзвітними особами;
- облік розрахунків з іншими дебіторами і кредиторами;
- облік необоротних активів;
- облік запасів та МШП;
- облік витрат діяльності;
- облік власного капіталу;
- облік результатів виконання планових показників;
- складання і подання звітності до відповідних органів;
- організація проведення інвентаризації;

– організації технології облікового процесу (облікових номенклатур, носіїв облікової інформації, графіків руху носіїв облікової інформації, архіву звітності тощо);

– організація контролю за фінансово-господарською діяльністю установи;

– організація забезпечення бухгалтерського обліку;

– організація розвитку бухгалтерського обліку.

IV. Права і обов'язки.

1. Вимагати від структурних підрозділів підприємства та окремих посадових осіб своєчасного відповідно до графіків руху носіїв облікової інформації подання оформлених відповідним чином матеріалів (планів, звітів, табелів, довідок тощо).

2. Не приймати до виконання і оформлення документів за операціями, які порушують діюче законодавство і встановлений порядок приймання, оприбуткування, зберігання та витрачання грошових коштів, обладнання, матеріальних і інших цінностей.

3. Надавати керівництву підприємства пропозиції про покарання осіб, які є винними у недоброякісному оформленні і складанні документів, несвоєчасній передачі їх для відображення на рахунках бухгалтерського обліку та відображенні в документах недостовірної інформації.

4. Здійснення зв'язку з іншими організаціями за запитаннями, що входять до компетенції бухгалтерії.

V. Відповідальність.

1. Всю повноту відповідальності за якість та своєчасність виконання покладених на бухгалтерію даним Положенням задач і функцій несе головний бухгалтер.

2. Ступінь відповідальності інших працівників бухгалтерії встановлюється посадовими інструкціями.

VI. Взаємовідносини.

1. З усіма структурними підрозділами щодо питань забезпечення процесу бухгалтерського обліку оперативною інформацією.

2. З кадровим підрозділом – за питанням відбору кадрів в бухгалтерію, по формуванню інформації щодо особового складу установи.

3. З відділом матеріально-технічного постачання – з питань інформаційної бази по надходженню товарно-матеріальних цінностей.

4. З юридичним відділом – з питань регулювання фактів матеріальної, адміністративної та інших видів відповідальності, підготовки юридичних документів, договорів та контрактів.

VII. Організація роботи.

1. Бухгалтерський підрозділ підприємства працює відповідно до Правил внутрішнього трудового розпорядку установи.

2. Робочий час працівників бухгалтерії нормований в межах п'ятиденного робочого тижня з встановленими термінами (часовими) – з 9:00 до 18:00 з перервою трудового дня з 12:30 до 13:30.

Веденням обліку в ТОВ «Вознесенський коньячний завод» займається відділ бухгалтерії, структура якого приведена на рис. 3.2.

Рис. 3.2 – Структура відділу бухгалтерії в ТОВ «Вознесенський коньячний завод»

Для досягнення своєчасності, повноти, точності обліку кожен з працівників відділу повинен виконувати поставлені перед ним завдання. На підприємстві ТОВ «Вознесенський коньячний завод» у відділі бухгалтерії також діє лінійно-функціональна структура управління.

Керівнику підприємства підпорядковується головний бухгалтер, якому в свою чергу підпорядковуються два бухгалтери – з основної операційної діяльності та бухгалтер по розрахунках з дебіторами та кредиторами.

До обов'язків головного бухгалтера відносять:

1. Забезпечення ведення бухгалтерського обліку, дотримуючись єдиних методологічних засад, встановлених Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», з урахуванням особливостей діяльності підприємства і технології оброблення облікових даних.

2. Організація роботи бухгалтерської служби, контроль за відображенням на рахунках бухгалтерського обліку всіх господарських операцій.

3. Вимагання від підрозділів, служб та працівників забезпечення неухильного дотримання порядку оформлення та подання до обліку первинних документів.

4. Вживання всіх необхідних заходів для запобігання несанкціонованому та непомітному виправленню записів у первинних документах і регістрах бухгалтерського обліку та збереження оброблених документів, регістрів і звітності протягом встановленого терміну.

5. Забезпечення складання на основі даних бухгалтерського обліку фінансової звітності підприємства, підписання її та подання в установлені строки користувачам.

6. Здійснює заходи щодо надання повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух коштів підприємства.

7. Бере участь у підготовці та поданні інших видів періодичної звітності, які передбачають підпис головного бухгалтера, до органів вищого рівня у відповідності з нормативними актами, затвердженими формами та інструкціями.

8. За погодженням з власником (керівником) підприємства забезпечує перерахування податків та зборів, передбачених законодавством, проводить розрахунки з іншими кредиторами відповідно до договірних зобов'язань.

9. Здійснює контроль за веденням касових операцій, безготівкових розрахунків, раціональним та ефективним використанням матеріальних, трудових та фінансових ресурсів.

10. Бере участь у проведенні інвентаризаційної роботи на підприємстві, оформленні матеріалів, пов'язаних з нестачею та відшкодуванням втрат від нестачі, крадіжки і псування активів підприємства.

11. Організує роботу з підготовки пропозицій для керівника ТОВ «Вознесенський коньячний завод» щодо:

- визначення облікової політики підприємства, внесення змін до обраної облікової політики, вибору форми бухгалтерського обліку з урахуванням діяльності підприємства і технології оброблення облікових даних;

- розроблення системи і форм внутрішньогосподарського (управлінського) обліку та правил документообігу, додаткової системи рахунків і реєстрів аналітичного обліку, звітності і контролю господарських операцій;

- визначення прав працівників на підписання первинних та зведених облікових документів;

- вибору оптимальної структури бухгалтерської служби та чисельності її працівників, підвищення професійного рівня бухгалтерів, забезпечення їх довідковими матеріалами;

- поліпшення системи інформаційного забезпечення управління та шляхів проходження обробленої інформації до виконавців;

- впровадження автоматизованої системи оброблення даних бухгалтерського обліку з урахуванням особливостей діяльності підприємства чи удосконалення діючої;

- забезпечення збереження майна, раціонального та ефективного використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, залучення кредитів та їх погашення.

12. Керує працівниками бухгалтерського обліку підприємства та розподіляє між ними посадові завдання та обов'язки.

13. Знайомить цих працівників із нормативно-методичними документами та інформаційними матеріалами, які стосуються їх діяльності, а також із змінами в чинному законодавстві.

Обов'язки бухгалтера по розрахунковим операціям:

1. Обробляти та аналізувати інформацію стосовно виконання покупцями та замовника умов діючих договорів.
2. Вести бухгалтерського обліку з дебіторами за роботи, товари, послуги та складати відповідної бухгалтерської звітності.
3. Обробляти банківських документів стосовно розрахунків дебіторів.
4. Приймати та контролювати первісну документацію від покупців та замовників.
5. Забезпечувати керівництво інформацією відносно положення справ по існуючим дебіторам.
6. Здійснювати операції по прийому, обліку, видачі і зберіганню грошових коштів і інших грошових коштів з обов'язковим дотриманням правил, що забезпечують їх збереження.
7. Отримувати по оформленим відповідно до встановленого порядку документах грошові кошти або оформлювати їх для здобуття безготівковим дорогою в установах банку для виплати робітником і службовцем заробітної плати, премій, оплати відряджень і інших витрат.
8. Вести на основі прибуткових і витратних документів касову книгу, звіряти фактичну наявність грошових сум і цінних паперів з книжковим залишком.
9. Складати касову звітність.
10. Здійснювати готівкові та безготівкові розрахунки в установленому порядку з організаціями та фізичними особами при оплаті робіт і послуг підприємства.

Для чіткої організації і планування роботи, а також раціонального розподілу праці на підприємстві розробляються посадові інструкції на кожну посаду, передбачену штатним розкладом.

Посадова інструкція головного бухгалтера складена в ТОВ «Вознесенський коньячний завод» відповідно до вимог чинного законодавства України.

В ТОВ «Вознесенський коньячний завод» застосовується автоматизована форма обліку (рис.3.3).

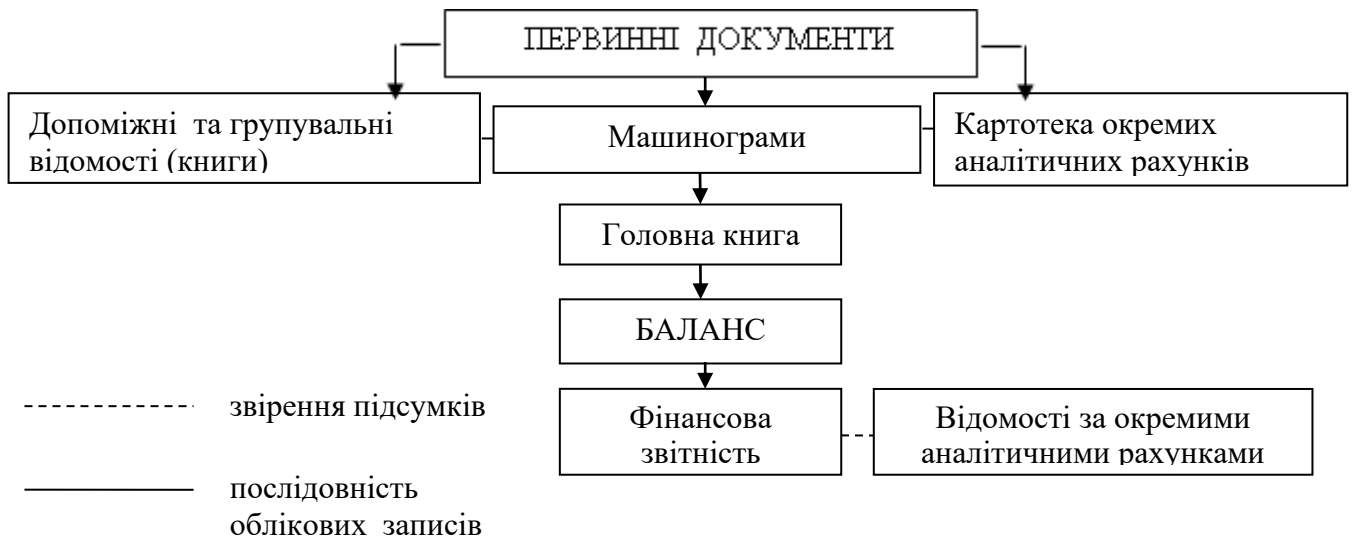

Рис. 3.3 – Схема автоматизованої форми ведення бухгалтерського обліку, яка використовується в ТОВ «Вознесенський коньячний завод»

Працівники відділу бухгалтерії також застосовують для обробки інформації наступні програми: MS Word, MS Excel. У програмі MS Word в основному створюється і редагуються текстові документи та звіти. В цьому форматі працівники відділу отримують інформацію від інших підрозділів, керівництва. У програмі MS Excel складаються різноманітні таблиці для подальших обчислень, дозволяє вирішувати завдання і тому є поширеною програмою в усіх підрозділах в ТОВ «Вознесенський коньячний завод».

Таким чином, відділ бухгалтерії працює злажене завдяки новим автоматизованим технологіям, програмним забезпеченням та кваліфікованими працівниками відділу. Більша частина завдань, покладених на відділ бухгалтерії вирішується на більш якісному рівні та з використанням меншого часу завдяки комп'ютерним технологіям та інтегрованих на ньому програм.

ТОВ «Вознесенський коньячний завод» здає звітність за скороченою формою, яка складається з форм:

- форма №1-м «Баланс»,
- форма №2-м «Фінансовий звіт».

Форма №1-м «Баланс» здається до 25 числа наступного місяця за кварталом. Сума балансу за звітній квартал сумується до суми балансу попереднього кварталу (сума за I квартал, сума балансу за II звітній квартал + сумується з сумою I кварталу; сума за III квартал – сума попередніх кварталів.)

3.2. Облік розрахунків за товарними операціями з дебіторами у ТОВ «Вознесенський коньячний завод»

Облік розрахунків за товарними операціями з дебіторами у ТОВ «Вознесенський коньячний завод» ведеться згідно П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», Податкового Кодексу України зі змінами та доповненнями та інших нормативних документів, які регулюють господарсько-фінансову діяльність товариства.

Розрахунки за товарними операціями з дебіторами у ТОВ «Вознесенський коньячний завод» виникають внаслідок реалізації продукції на сторону.

В результаті взаємодії з дебіторами у ТОВ «Вознесенський коньячний завод» виникають зобов'язання з ними, які мають бути сплаченими в майбутньому.

Взаємовідносини ТОВ «Вознесенський коньячний завод» з розрахунків за товарними операціями з дебіторами регулюються раніше укладеними договорами. Договором поставки визнається такий договір купівлі-продажу, за яким продавець, який здійснює підприємницьку діяльність, зобов'язується передати в обумовлений термін вироблені чи придбані ним ТМЦ покупцю.

Бухгалтер у ТОВ «Вознесенський коньячний завод» аналізує всі угоди, одночасно здійснюючи перевірку правильності їх складання: повнота викладення умов угоди, які повинні бути конкретизовані в частині строків виконання зобов'язань; вимоги до якості товару, способу доставки; відповідальність сторін за порушення умов угоди; порядок оформлення виконання зобов'язань, фінансових гарантій, що забезпечують виконання умов угоди.

Для розрахунків за товарними операціями з дебіторами ТОВ «Вознесенський коньячний завод» переважно використовує платіжне доручення, за яким обслуговуючий банк перераховує кошти на рахунок підприємства, в окремих випад-

ках використовується готівкова форма оплати. Документальне оформлення розрахунків за товарними операціями з дебіторами у ТОВ «Вознесенський коньячний завод» відображено на рис. 3.4.

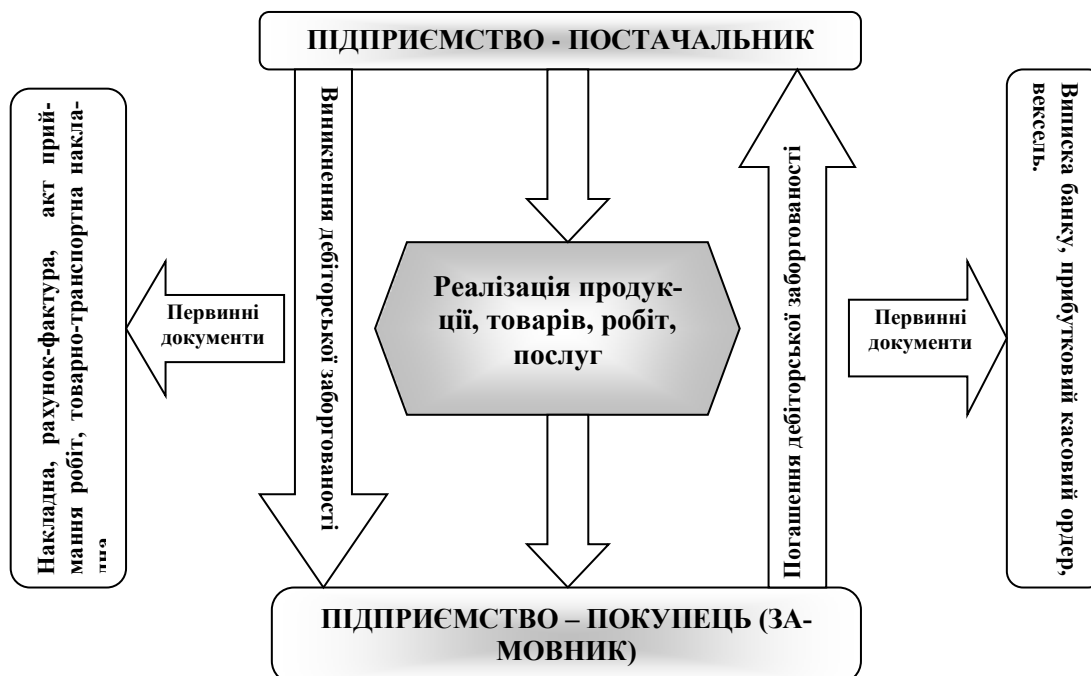

Рис. 3.4 – Документальне оформлення розрахунків за товарними операціями з дебіторами у ТОВ «Вознесенський коньячний завод»

При одержанні послуг, прийнятті виконаних робіт підставою для здійснення розрахунків є підписаний замовником - ТОВ «Вознесенський коньячний завод» - Акт виконаних робіт, наданих послуг, в якому зазначають обсяги виконаних робіт, вартість та інші.

В цілому весь процес розрахунків за товарними операціями з дебіторами у ТОВ «Вознесенський коньячний завод» включає два етапи: на першому - ведеться первинний облік розрахунків за товарними операціями з дебіторами; другий - включає в себе формування звітних документів. Загальна схема бухгалтерського обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами у ТОВ «Вознесенський коньячний завод» відображено на рис. 3.5.

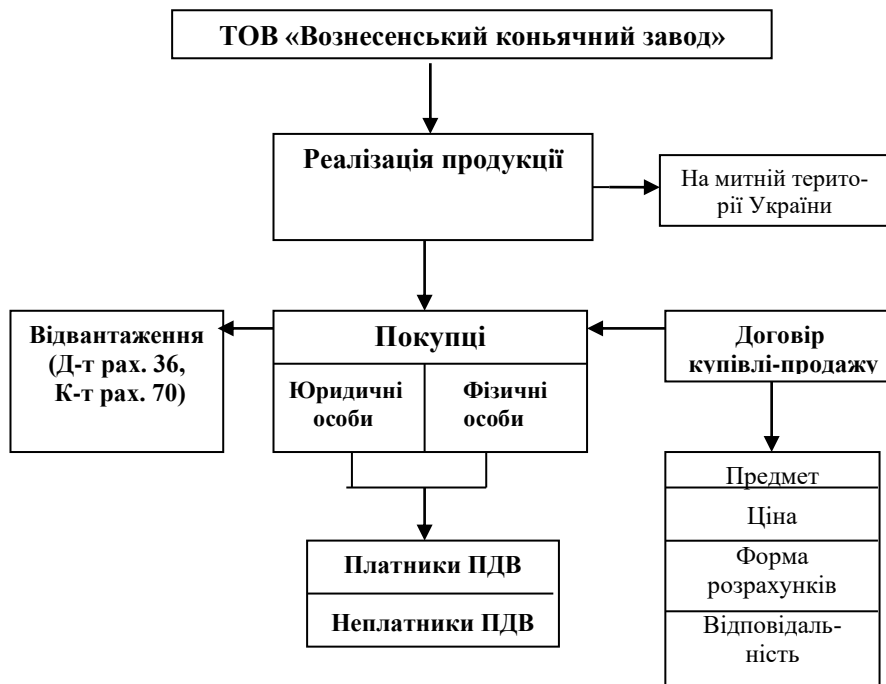

Рис. 3.5 – Загальна схема бухгалтерського обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами ТОВ «Вознесенський коньячний завод»

У ТОВ «Вознесенський коньячний завод» всі записи у регістрах бухгалтерського обліку проводяться на підставі первинних документів, які фіксують факти здійснення господарської операції і розпорядження на їх проведення.

Аналітичний облік ведуть за окремими рахунками дебіторів.

У ТОВ «Вознесенський коньячний завод» облік здійснюється переважно за умови безготівкових розрахунків. Операція перерахованих коштів відображається на підставі банківської виписки з розрахункового рахунку. Для уведення інформації банківських виписок у ТОВ «Вознесенський коньячний завод» відображається факт оплати постачальникам через меню «Журнал-документів-Банк» – банківська виписка.

ТОВ «Вознесенський коньячний завод» для обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами використовує рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», субрахунок 361.

Так, у табл. 3.1 наведено кореспонденцію рахунків з обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами за передоплатою у ТОВ «Вознесенський коньячний завод».

Таблиця 3.1 – Корреспонденція рахунків з обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами за передоплатою у ТОВ «Вознесенський коньячний завод»

Господарська операція	Корреспонденція рахунків		Сума, грн
	Дебет	Кредит	
1. Отримано передоплату за продукцію від ТОВ «Еко»	311	681	120400
2. Збільшено податкові зобов'язання з ПДВ	643	641	20066,67
3. Відображено дохід при відвантаженні продукції	361	701	120400
4. Відображено податкові зобов'язання з ПДВ	701	643	20066,67
5. Списано собівартість реалізованої продукції	901	26	62000
6. Списано витрати на фінансовий результат	791	901	62000
7. Списано дохід на фінансовий результат	701	791	100333,33
8. Здійснено залік заборгованостей	681	361	120400

У табл. 3.2 наведено корреспонденцію рахунків з обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами у ТОВ «Вознесенський коньячний завод».

Таблиця 3.2 – Корреспонденція рахунків з обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами у ТОВ «Вознесенський коньячний завод»

Господарська операція	Корреспонденція рахунків		Сума, грн
	Дебет	Кредит	
1. Отримано оплату за товари від ТОВ «Фоззі – Фуд»	311	361	63000
2. Відображено дохід при відвантаженні продукції ТОВ «Фоззі-Фуд»	361	701	63000
3. Відображені податкові зобов'язання з ПДВ	701	643	10500
4. Списано собівартість реалізованої продукції	901	26	22000,55
5. Списано витрати на фінансові результати	791	901	22000,55
6. Списано доходи на фінансові результати	701	791	52500

Узагальнення інформації за рахунками 361 та 681 відбувається у відповідних машинограмах.

Дебіторська заборгованість відображається у ТОВ «Вознесенський коньячний завод» у формі № 1-м «Баланс» фінансовому звіті суб'єкта малого підприємництва у другому розділі «Оборотні активи». Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги – код рядка 1125. Форма №1-м «Баланс» здається не пізніше 25 числа наступного місяця за кварталом.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

В даній кваліфікаційній роботі розглянуті питання обліку та аудиту розрахунків за товарними операціями з дебіторами з на прикладі ТОВ «Вознесенський коньячний завод».

В першому розділі були розглянуті питання економічної сутності обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами: визначення дебіторської заборгованості, її класифікація, документальне оформлення розрахунків за товарними операціями з дебіторами, перелік рахунків, які використовуються для обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами та їх типова кореспонденція, а також відображення у формах фінансової звітності інформації про розрахунки за товарними операціями з дебіторами.

В другому розділі кваліфікаційної роботи були розглянуті питання сутності аудиту розрахунків за товарними операціями з дебіторами підприємства: завдання, об'єкти та джерела інформації для проведення аудиту розрахунків за товарними операціями з дебіторами, наведені нормативні документи з аудиту та розглянуто порядок аудиту розрахунків за товарними операціями з дебіторами підприємства та типові помилки при проведенні аудиту.

В третьому розділі кваліфікаційної роботи були розглянуті питання організації бухгалтерського обліку та обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами ТОВ «Вознесенський коньячний завод». Бухгалтерський облік на підприємстві ведеться згідно з Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Податковим Кодексом України, Національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, Наказом «Про облікову політику підприємства і організацію бухгалтерського обліку на підприємстві» та іншими нормативно-правовими актами, якими необхідно керуватися при веденні бухгалтерського обліку. Єдина система обліку у ТОВ «Вознесенський коньячний завод» забезпечується трьома нерозривно пов'язаними видами обліку: оперативно-технічним, статистичним та бухгалтерським.

Ведення бухгалтерського обліку здійснюється бухгалтерською службою (у складі двох бухгалтерів) на чолі з головним бухгалтером. Відповідальність за організацію бухгалтерського обліку і забезпечення фіксації фактів здійснення всіх господарських операцій в первинних документах, збереження оброблених документів, реєстрів і звітності протягом встановленого терміну, але не менше трьох років, несуть власник або уповноважений орган, що здійснюють керівництво підприємством відповідно до законодавства і засновницьких документів. Бухгалтерський облік у ТОВ «Вознесенський коньячний завод» ведеться за допомогою автоматизованої форми ведення бухгалтерського обліку.

Облік розрахунків за товарними операціями з дебіторами ТОВ «Вознесенський коньячний завод» відповідає вимогам П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість». Документальне оформлення ведеться згідно встановлених норм і законів. Всі господарські операції у ТОВ «Вознесенський коньячний завод» відображаються в бухгалтерському обліку методом їх суцільного і безперервного документування. Записи в облікових реєстрах щодо дебіторської заборгованості проводять на підставі первинних документів, створених відповідно до вимог Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку.

Первинні документи по розрахунках з дебіторами за товарними операціями різняться від виду операцій – виникнення чи погашення заборгованості:

- виникнення заборгованості: накладні; податкові накладні; рахунки; рахунки-фактури; акти виконаних робіт, послуг; товарно-транспортні накладні; товарні накладні.
- погашення заборгованості: виписки банку; платіжні доручення; прибутковий касовий ордер; векселі.

Для обліку дебіторської заборгованості за товари, роботи послуги у ТОВ «Вознесенський коньячний завод» призначено субрахунок 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями». Синтетичний облік ведеться у відповідних машинограмах, аналітичний – здійснюється за кожним покупцем. Дебіторська заборгованість оцінюється за чистою реалізаційною вартістю, що являє собою різницю між первісною вартістю і сумою резерву сумнівних боргів.

Узагальнення інформації за рахунком 361 відображається у відповідній машинограмі та у формі № 1-м «Баланс» фінансовому звіті суб'єкта малого підприємства у другому розділі «Оборотні активи».

Від стану розрахунків з дебіторами багато в чому залежить стійкість фінансового стану підприємства, ефективність його функціонування та перспективи подальшого розвитку. За результатами проведених досліджень можна запропонувати наступні заходи для покращення ефективності управління заборгованістю за розрахунками з дебіторами за товарними операціями у ТОВ «Вознесенський коньячний завод»:

- здійснювати внутрішній контроль діяльності співробітників, що займаються обліком розрахунків і менеджерів, які приймають рішення, що здатні вплинути на стан розрахунків за товарними операціями з дебіторами;
- проводити оцінку платоспроможності дебіторів;
- застосувати реєстри по розрахунках з кожним дебітором окремо, що дасть більш наочну картину стану розрахунків за кожним партнером;
- використовувати методи управління дебіторською заборгованістю, які дозволяють достовірно визначити їх величину і слідкувати за своєчасністю її погашення;
- своєчасно оновлювати автоматизовану систему обліку, що дозволить поліпшити роботу бухгалтерії, скоротити час введення та обробки інформації, повністю звільнитися від помилок та зменшити ризик помилки при переносі даних між регістрами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України №2258-VIII від 21.12.2017 р.: за станом на 04.03.2020 р. / Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text> (дата звернення: 15.03.2023 р.)

2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України (зі змінами та доповненнями) / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення 5.02.2023)

3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 року № 2755-VI -(зі змінами та доповненнями). р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2755-17#Text> (дата звернення: 15.02.2023).

4. Загальні вимоги до фінансової звітності: Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 від 28.02.2013р. (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення 25.02.2023)

5. Дебіторська заборгованість: положення (стандарт) бухгалтерського обліку №10, затверджений наказом Міністерства фінансів України №237 від 08.10.99 р. (зі змінами та доповненнями)URL:<https://zakon.help/law/237/#Text> (дата звернення 25.02.2023)

6. Про об'єднання підприємств: положення (стандарт) бухгалтерського обліку №19, затверджений наказом Міністерства фінансів України №163 від 073.07.99 р. (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0499-99#Text> (дата звернення 25.02.2023)

7. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: затв. наказом М-ва фінансів України від 30.11. 1999 № 291 (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99#Text> (дата звернення 28.02.2023)

8. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом Міністерства фінансів України: затв. наказом М-ва фінансів

України від 30.11. 1991 № 291 (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення 28.02.2023)

9. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті (зі змінами та доповненнями) / Постанова управління від 21.01.2004 № 22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04#Text> (дата звернення: 20.02.2023)

10. Методичні рекомендації по застосуванню регістрів бухгалтерського обліку № 356 від 29.01.2000 р. (зі змінами та доповненнями): веб-сайт. URL: <http://www.ligazakon.ua>. (дата звернення: 28.02.2023)

11. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Видання 2016–2017 років. Частина II. 2019. URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%90%202016-2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%202\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%90%202016-2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%202(1).pdf) (дата звернення: 25.03.2023)

12. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань: затв. наказом Мінфіну від 02.09.2014 р. №879 (зі змінами та доповненнями). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14> (дата звернення: 4.03.2023).

13. Аудит: методика і організація: навч. посібник / Н. І. Гордієнко та ін. 2-ге вид., перероб. і доп. Х.: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. 319с.

14. Бурлан С.А., Руденко Н.О. Організація і методика аудиту: навч. посіб. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 184 с.

15. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник для студентів спеціальності "Облік і аудит" вищих навчальних закладів / за ред. проф. Ф.Ф.Бутинця. 7-е вид., доп. і перероб. Житомир: ПП "Рута", 2016. 832 с.

16. Бухгалтерський облік: навч. посіб. / Акімова Н.С. та ін. Х.: «Видавництво «Форт», 2016. 447 с.

17. Бухгалтерський фінансовий облік: теорія та практика: підручник / Верхоглядова Н.І. та ін. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 536 с.

18. Виноградова О.М., Жидєєва Л.І. Аудит: навч. посібник. К. : «Центр учбової літератури», 2014. 653 с.

19. Гудзь Н. В., Денчук П.Н., Романів Р.В. Бухгалтерський облік: навч. посібник для ВНЗ. 2-ге вид., перероб. і допов. К.: Центр учб. літ., 2016. 424 с.
20. Дмитренко І.М. Аудит за міжнародними стандартами: навч.-практ. посіб. Горлівка: ПП «Видавництво Ліхтар», 2010. 268 с.
21. Кулаковська Л.П., Піча Ю.В. Організація і методика аудиту: підручник. Київ: Каравелла, 2012. 544 с.
22. Лишиленко А. В. Бухгалтерський учет: учеб. для студ. высш. учеб. завед. 3-е изд., передел. и доп. К. : Центр учеб. лит., 2011. 735 с.
23. Сук Л. К., Сук П. Л. Фінансовий облік: навч. посіб. 3-тє, переробл. і доповн. К.: Знання, 2016. 664 с.
24. Фінансовий облік: підручник: у 2 ч. / Бондар М.І. та ін. Держ. вищ. навч. закл. «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». К.: КНЕУ, 2012. Ч. 1. 2012. 553 с.
25. Фінансовий облік: конспект лекцій / Абрамчук М.Ю. та ін. Суми: Сумський державний університет, 2018. 395 с.
26. Шара Є. Ю., Соколовська-Гонтаренко І. Є. Фінансовий облік I: навч. посібник. К. : Центр учб. літ., 2016. 336 с.
27. Бескоста Г. М. Розробка концептуальних основ забезпечення контролю якості аудиту дебіторської заборгованості // Ефективна економіка. 2013. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2305> (дата звернення 18.03.2023)
28. Нашкерська М.М. Управління дебіторською заборгованістю у структурі оборотного капіталу підприємства. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/2674/1/24.pdf>. (дата звернення 25.03.2023)
29. <http://www.vobu.com.ua/>
30. <https://zakon.rada.gov.ua>
31. <https://buhgalter911.com/>